

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра психології

На правах рукопису

ДУХОВЕНКО АЛЬОНА ВІКТОРІВНА

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

Спеціальність	<u>053</u>	<u>Психологія</u>
	(код)	(назва спеціальності)
Освітня програма	<u>Психологія</u>	
	(назва)	
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня	<u>бакалавра</u>	

Науковий керівник:
Доктор психологічних наук,
професор Самойлов О.Є.

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол засідання кафедри психології
№ 7 від 26.12.2024
Завідувач кафедри психології
Людмила ПРИСНЯКОВА
Нормоконтроль
Наталія СЕРГІЄНКО

Дніпро, 2025

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра психології
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
психології
(назва кафедри)

(підпис)

Людмила ПРИСНЯКОВА

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ДУХОВЕНКО АЛЬОНА ВІКТОРІВНА**

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи: **Психологічні особливості формування
внутрішньосімейних цінностей у молодих сім'ях»**

2. Науковий керівник: _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Термін подання роботи на кафедру _____

4. Мета кваліфікаційної роботи: дослідити психологічні особливості
формування внутрішньосімейних цінностей у молодих сім'ях та визначити
фактори, що сприяють гармонізації сім'ї

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи: _____
провести психологічний аналіз поняття «цінності».
писати сімейні цінності як предиктори якості близьких стосунків.
роаналізувати особисті та сімейні джерела цінностей соціалізації батьків.
організувати та провести дослідження.
роаналізувати результати дослідження.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ	жовтень 2024 р.	виконано
2.	I Розділ	листопад 2024 р.	виконано
3.	II Розділ	грудень 2024 р.	виконано
4.	Робота в цілому	лютий 2025 р.	виконано

Науковий керівник

Олександр САМОЙЛОВ
(підпис)
3
(підпис)
Д

Дата видавання завдання 24.09.2024

о
б
у
в
а
ч

в
и
щ
о
ї

о
с
в
і
т
и

АНОТАЦІЯ

В умовах сучасних соціальних змін та інтенсивних трансформацій суспільних цінностей молоді сім'ї стикаються з численними викликами у формуванні внутрішньосімейних цінностей. Ці цінності є основою для взаєморозуміння, стійкості сімейних відносин та виховання дітей. Дослідження цього питання є актуальним, оскільки саме внутрішньосімейні цінності забезпечують гармонійний розвиток особистості, сприяють розвитку соціальної стабільності та взаємоповаги у сім'ї. Особливо важливим є розуміння специфіки формування ціннісних орієнтацій в молодих сім'ях, де ще триває процес адаптації до нових ролей та обов'язків.

На сучасному етапі розвитку суспільства виникають нові моделі поведінки і взаємодії у сім'ї, зумовлені різноманіттям ціннісних орієнтацій, які молоді люди приносять у шлюб. Зміни у соціально-економічній та культурній сферах впливають на ставлення до ролей у сім'ї, виховання дітей, та загальні цінності, які поділяються подружжям. Існує потреба у вивченні психологічних механізмів, які сприяють формуванню та закріпленню внутрішньосімейних цінностей, щоб підтримати стабільність та гармонійний розвиток молодих сімей.

Об'єкт дослідження: внутрішньосімейні цінності в молодих сім'ях.

Предмет дослідження: психологічні особливості формування та розвитку внутрішньосімейних цінностей у молодих сім'ях, фактори та механізми їх становлення.

Мета дослідження: дослідити психологічні особливості формування внутрішньосімейних цінностей у молодих сім'ях та визначити фактори, що сприяють гармонізації сім'ї.

Завдання дослідження:

провести психологічний аналіз поняття «цінності».

писати сімейні цінності як предиктори якості близьких стосунків.

роаналізувати особисті та сімейні джерела цінностей соціалізації батьків.
рганізувати та провести дослідження.
роаналізувати результати дослідження.

Методи дослідження: «тест-опитувач задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка, «методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової, «методика ціннісних орієнтацій» М. Рокіча, математична обробка даних за допомогою t-критерію Стюдента.

Наукова новизна дослідження полягає у розкритті специфіки формування внутрішньосімейних цінностей саме в молодих сім'ях, з урахуванням новітніх соціально-культурних впливів і змін у традиційних підходах до сімейних цінностей.

Теоретична значущість полягає в тому, отримані результати доповнять психологічні знання щодо формування сімейних цінностей і особливостей їх розвитку в молодих сім'ях. Дослідження сприятиме розвитку теоретичних концепцій щодо адаптації молодого подружжя до нових сімейних ролей та ціннісних орієнтацій.

Практична значущість полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані психологами, сімейними консультантами та соціальними працівниками для розробки практичних рекомендацій, спрямованих на підтримку гармонійного розвитку молодих сімей. Одержані дані будуть корисними для розробки програм тренінгів, семінарів та психологічного супроводу подружніх пар, які стикаються з проблемами адаптації до сімейного життя та узгодження ціннісних орієнтацій.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається з двох розділів, висновків, переліку джерел посилань.

In the conditions of modern social changes and intensive transformations of social values, young families face numerous challenges in the formation of intra-family values. These values are the basis for mutual understanding, stability of family relations and raising children. The study of this issue is relevant, because it is intra-family values that ensure the harmonious development of the personality, contribute to the development of social stability and mutual respect in the family. It is especially important to understand the specifics of the formation of value orientations in young families, where the process of adaptation to new roles and responsibilities is still ongoing.

At the current stage of society's development, new models of behavior and interaction in the family are emerging, due to the variety of value orientations that young people bring to marriage. Changes in the socio-economic and cultural spheres affect attitudes towards roles in the family, raising children, and common values shared by spouses. There is a need to study psychological mechanisms that contribute to the formation and consolidation of intra-family values in order to support the stability and harmonious development of young families.

Object of research: intra-family values in young families.

Subject of research: psychological features of the formation and development of intra-family values in young families, factors and mechanisms of their formation.

The purpose of the study: to investigate the psychological features of the formation of intra-family values in young families and to determine the factors contributing to the harmonization of the family.

Tasks of the research:

1. Conduct a psychological analysis of the concept of "values".
2. To describe family values as predictors of the quality of intimate relationships
3. To analyze personal and family sources of parents' socialization values
4. Organize and conduct research
5. Analyze the research results

Research methods: "marriage satisfaction questionnaire" by V.V. Stolina, T.L. Romanova, H.P. Butenko, "methodology of diagnosis of the real structure of personality value orientations" by S.S. Bubnova, "methodology of value orientations" by M. Rokich, mathematical processing of data using Student's t-criterion.

The scientific novelty of the study consists in revealing the specifics of the formation of intra-family values in young families, taking into account the latest socio-cultural influences and changes in traditional approaches to family values.

The theoretical significance lies in the fact that the obtained results will complement psychological knowledge about the formation of family values and the peculiarities of their development in young families. The study will contribute to the development of theoretical concepts regarding the adaptation of the young couple to new family roles and value orientations. The materials of the work can be used in further theoretical studies in social psychology, family psychology and personality.

The practical significance is that the results of the study can be used by psychologists, family consultants and social workers to develop practical recommendations aimed at supporting the harmonious development of young families. The obtained data will be useful for the development of training programs, seminars and psychological support for married couples who are facing problems of adaptation to family life and agreement of value orientations.

The structure of the work: the bachelor's work consists of two sections, conclusions, and a list of references.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ	
психологічна аналіз поняття «цінності»	
1.2. Сімейні цінності як предиктори якості близьких стосунків	
1.3. Особисті та сімейні джерела цінностей соціалізації батьків	
Висновки до розділу 1	4
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ	49
2.1. Організація та проведення дослідження	49
Результати дослідження	3
Висновки до розділу 2	
ВИСНОВКИ	79
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ	5

ВСТУП

В умовах сучасних соціальних змін та інтенсивних трансформацій суспільних цінностей молоді сім'ї стикаються з численними викликами у формуванні внутрішньосімейних цінностей. Ці цінності є основою для взаєморозуміння, стійкості сімейних відносин та виховання дітей. Дослідження цього питання є актуальним, оскільки саме внутрішньосімейні цінності забезпечують гармонійний розвиток особистості, сприяють розвитку соціальної стабільності та взаємоповаги у сім'ї. Особливо важливим є розуміння специфіки формування ціннісних орієнтацій в молодих сім'ях, де ще триває процес адаптації до нових ролей та обов'язків.

На сучасному етапі розвитку суспільства виникають нові моделі поведінки і взаємодії у сім'ї, зумовлені різноманіттям ціннісних орієнтацій, які молоді люди приносять у шлюб. Зміни у соціально-економічній та культурній сферах впливають на ставлення до ролей у сім'ї, виховання дітей, та загальні цінності, які поділяються подружжям. Існує потреба у вивченні психологічних механізмів, які сприяють формуванню та закріпленню внутрішньосімейних цінностей, щоб підтримати стабільність та гармонійний розвиток молодих сімей.

Проблематику зазначену у темі дипломної у своїх працях досліджували Т. Алексєєнко [1], Ю. Афанасьєва [2], О. Городецький [3], П. Драгой [4], І. Загарницька [5], Л. Канішевська [6], Г. Костюшко [7], А. Мамбетова, С. Шиковець [8], Ю. Подкопаєва [9], О. Сазонова [10] та ін.

Об'єкт дослідження: внутрішньосімейні цінності в молодих сім'ях.

Предмет дослідження: психологічні особливості формування та розвитку внутрішньосімейних цінностей у молодих сім'ях, фактори та механізми їх становлення.

Мета дослідження: дослідити психологічні особливості формування внутрішньосімейних цінностей у молодих сім'ях та визначити фактори, що сприяють гармонізації сім'ї.

Завдання дослідження:

провести психологічний аналіз поняття «цінності».

писати сімейні цінності як предиктори якості близьких стосунків.

проаналізувати особисті та сімейні джерела цінностей соціалізації батьків.

організувати та провести дослідження.

проаналізувати результати дослідження.

Методи дослідження: «тест-опитувач задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка, «методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової, «методика ціннісних орієнтацій» М. Рокіча, математична обробка даних за допомогою t-критерію Стюдента.

Наукова новизна дослідження полягає у розкритті специфіки формування внутрішньосімейних цінностей саме в молодих сім'ях, з урахуванням новітніх соціально-культурних впливів і змін у традиційних підходах до сімейних цінностей.

Теоретична значущість полягає в тому, отримані результати доповнять психологічні знання щодо формування сімейних цінностей і особливостей їх розвитку в молодих сім'ях. Дослідження сприятиме розвитку теоретичних концепцій щодо адаптації молодого подружжя до нових сімейних ролей та ціннісних орієнтацій. Матеріали роботи можуть використовуватися у подальших теоретичних дослідженнях з соціальної психології, психології сім'ї та особистості.

Практична значущість полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані психологами, сімейними консультантами та соціальними працівниками для розробки практичних рекомендацій, спрямованих на підтримку гармонійного розвитку молодих сімей. Одержані дані будуть корисними для розробки програм тренінгів, семінарів та психологічного

супроводу подружніх пар, які стикаються з проблемами адаптації до сімейного життя та узгодження ціннісних орієнтацій.

Апробація результатів роботи та публікації:

Духовенко А. В. Психологічна характеристика внутрішньосімейних цінностей молодих сімей. Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики: матеріали VI Всеукраїнської студентської наукової конференції, м. Кропивницький, 20 вересня, 2024 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 156-158.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається з двох розділів, висновків, переліку джерел посилань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

психологічна аналіз поняття «цінності»

Цінності – це інтерналізовані когнітивні структури, які керують вибором, пробуджуючи відчуття основних принципів правильного і неправильного (наприклад, моральні цінності), відчуття пріоритетів (наприклад, особисті досягнення проти групового добра), і створюють готовність робити сенс і бачити закономірності (наприклад, довіра проти недовіри). Як і інші когнітивні конструкції, цінності можна вивчати на індивідуальному рівні.

Однак, незвичайним є обговорення установок як явища групового рівня, цінності піддаються аналізу на рівні суспільства чи групи. Тобто суспільства, культури та інші соціальні групи мають засновані на цінностях норми, пріоритети та керівні принципи, які описують, що люди повинні робити, якщо вони хочуть робити «правильні», «моральні», «цінні» речі. Суспільство, політичну партію чи регіон можна описати як такі, що мають консервативні чи ліберальні цінності, традиційні чи прогресивні цінності, релігійні чи світські цінності тощо.

Передбачається, що цінності впливають на поведінку, і люди з підозрою ставляться до інших, якщо підозрюють, що дотримуються інших цінностей частково через передбачуваний зв'язок між цінностями та поведінкою. Знання системи цінностей людини дає відчуття, що людина також знає, що вона буде робити в конкретній ситуації або в різних ситуаціях. Незважаючи на тверду віру в те, що цінності передбачають поведінку, вплив цінностей на поведінку є залежно від ситуаційних обмежень і можливостей. Тобто якщо мобілізовані чи помітні, індивідуальні цінності пов'язані з поведінкою та вибором, але не обов'язково інакше.

Однак, якщо цінності не приходять на розум, вони навряд чи вплинуть на судження та поведінку. Можна сказати, що культури забезпечують конкретні та соціальні втілення цінностей. Таким чином, якщо культурні цінності мобілізуються або стають помітними, вони також передбачають поведінку та вибір груп і, певною мірою, індивідів у цих групах. Від того, чи будуть культурні ознаки (наприклад, національний прапор) використовувати відповідні цінності, може залежати чи здається їхня поява в контексті нічим не примітною, чи очевидною спробою вказати певну ціннісну реакцію. Деякі види цінностей, ті, що формують основу моральних суджень, здається, мають більш внутрішній вплив на судження, впливаючи на те, як люди ставляться до теми, ситуації або вибору окремо від їхньої когнітивної оцінки теми, ситуації чи вибору.

Таким чином, цінності можуть викликати афективні (почуття), а також когнітивні (мислення) реакції. Вплив цінностей на судження та поведінку можна побачити незалежно від того, є цінність явною частиною прийняття рішень чи ні. Тобто значення може бути пов'язане з вибором, не будучи явним.

Цінності часто вивчають, через оцінку, наскільки важливі певні твердження для них самих людей або для людей у їхній групі. Ці методи покладаються на чіткі судження, які можуть підлягати такому ж різноманіттю обмежень, як і всі вимірювання самозвіту (включаючи, наприклад, чи можуть люди робити чіткі судження про те, що вони цінують, і соціальну бажаність – бажання говорити те, що запитувач буде схвалювати). Довіра до самозвіту ускладнює вивчення цінностей, і виникають постійні запитання щодо того, чи є вони «реальними», тобто чи можна показати, що вони справді мають причинно-наслідковий вплив на поведінку.

Незважаючи на цю складність, цінності мають інтуїтивну привабливість як пояснювальна конструкція. Значна частина повсякденного життя визначається цінностями, ціннісними судженнями чи ціннісними уподобаннями. Подумайте про етику, право, релігію, політику, освіту, мистецтво, спосіб життя, виховання дітей тощо. Вибір у цих сферах часто

пояснюється цінностями та ціннісними компромісами, на які хтось хоче чи не хоче йти. Абстрактні оціночні судження втілюються в начебто внутрішніх реакціях на те, що щось є правильним, моральним чи природним, вірші неправильними, аморальними чи неприродними. Ще один спосіб «побачити» цінності в дії – порівняти культури чи субкультури з тим, що здається правильним, природним або моральним.

Емпірично нова література використовує методи визначення, щоб показати, що цінності мають значення, коли їх згадують, а не інакше, і що значення цінності залежить від контексту, у якому воно розглядається. Наприклад, цінності, пов'язані з лояльністю (наприклад, патріотизм) і визнанням влади (наприклад, традиціоналізм), пов'язані з більшою довірою до уряду. Цей ефект виникає лише в контекстах, у яких згадані функції уряду мають відношення до них (наприклад, довіряти уряду зробити правильний вибір щодо витрат на оборону) не інакше (наприклад, довіряти уряду зробити правильний вибір щодо охорони здоров'я). Подібний аргумент був висунутий щодо ролі цінностей у прийнятті соціальної політики, політиці, яка, здається, походить від власної політичної партії, надається перевага частково тому, що цінується лояльність у групі.

Ще один спосіб вивчення цінностей – порівняння. Порівняння під час вибору цінностей, поведінці, соціальних структурах використовувалися для висновку про відмінності в цінностях. Одним із значних внесків культурних і міжкультурних досліджень є те, що вони підкреслюють західні культурні цінності, виділяючи ці цінності в порівнянні з альтернативними рамками основних цінностей. Ці та інші відмінності виявляються також у порівнянні політичних партій, соціальних класів, релігій і навіть професій.

Цінності можна розглядати як пріоритети, внутрішні компаси або трампліни для дій – моральні імперативи. Таким чином, цінності чи звичаї є неявними або явними керівництвами до дії; це загальні сценарії, що визначають те, чого шукати і чого слід уникати.

Цінності можна розглядати як каркас, заснований на універсальних людських потребах у безпеці, автономії та зв'язку, що означало б, що оскільки всі культури стикаються з подібними проблемами, вони, ймовірно, будуть збігатися в цінностях (хоча не обов'язково у своєму рейтингу важливості кожної цінності). Щоб підтримувати групу, наприклад, люди повинні вірити, що їхнє місце в групі справедливо визначено, що влада застосовується справедливо, а не використовується у шкідливий спосіб.

Кожне з них є оціночним судженням, а потреба в цих основних цінностях можуть виникнути на еволюційній основі, відносної важливості кожної цінності може впливати з соціалізації в сім'ї.

Таким чином, наприклад, кажучи, що американці цінують життя, свободу та прагнення до щастя, не обов'язково означає, що люди з інших суспільств цінують ці речі менше. Скоріше це означає, що американці, швидше за все, вважають безпеку, автономію та зв'язок такими, що мають поєднуватися разом таким чином, щоб максимізувати автономію, не підриваючи безпеки та підключення. Крім того, американці можуть відрізнятися у відносній вазі, яку вони надають цим основним цінностям залежно від свого соціального класу, політичної приналежності та професії, оскільки кожне з них надає особливе значення тому, що означає зв'язок, безпека та автономія. Зв'язок може зосереджуватися на лояльності до групи, а безпека може означати чистоту та святість різним ступенем для різних груп. Це вивчали як культурні та міжкультурні психологи, які цікавляться культурою честі, так і психологи, які цікавляться мораллю як загалом, так і в рамках вивчення інших сфер, включаючи релігію, політику та організаційні процеси.

Сучасні теорії цінностей базуються на роботах Кона (клас і цінності), Рокіча (загальні системи цінностей), Мертоне (соціальна структура і цінності) і Клухона (цінності на рівні групи). Наприклад, Рокіч визначає цінності як спільні заборонні чи приписні переконання щодо ідеальних моделей поведінки та кінцевих станів (результатів) – чого варто прагнути для. Соціальні групи поєднують ці ідеали про способи поведінки та результати з правилами

допустимих способів досягнення цих результатів. Таким чином, цінності можуть зосереджуватися як на результатах, так і на процедурах або процесах (поведінці), які використовуються для досягнення результатів. Теорія моральних основ (Хайт і Джозеф) спирається на цю роботу, зосереджуючись на моральних принципах – цінностях, за якими слід жити, і перекидає мости від психологічних і соціологічних тлумачень до антропологічних і еволюційних тлумачень моралі, щоб зрозуміти основні цінності, які вони називають чеснотами.

Реалізація своїх талантів, насолода, ведення цілеспрямованого життя, турбота про наступне покоління – все це приклади операційної реалізації цінностей у поведінці та результатах.

Цінності можна концептуалізувати на індивідуальному та груповому рівнях. На індивідуальному рівні цінності – це інтерналізовані соціальні уявлення або моральні переконання, до яких люди звертаються як до остаточного обґрунтування своїх дій. Хоча індивіди в суспільстві, ймовірно, відрізняються відносною важливістю, яку приписують конкретній цінності, цінності є інтерналізацією соціокультурних цілей, які забезпечують засіб саморегуляції імпульсів, які інакше призвели б індивідів до конфлікту з потреби груп і структур, у яких вони живуть. Отже, дискусія про цінності тісно пов'язана із суспільним життям. На рівні групи цінності – це сценарії або культурні ідеали, спільні для членів групи; «соціальний розум групи». Відмінності в цих культурних ідеалах, особливо тих, що мають моральний компонент, визначають і відрізняють різні соціальні системи. У цьому сенсі протестантська «етика» і «дух» капіталізму Вебера описують системи цінностей.

Цінності, яким індивіди відчують себе зобов'язаними як члени певної групи чи суспільства, розглядаються як клей, який робить можливим соціальне життя в групах. Тим не менш, вони також створюють основу для тертя та відсутності консенсусної гармонії в міжгрупових взаємодіях. Таким чином,

цінності лежать в основі діяльності людини; вбудовані в соціальні системи, вони є тим, що робить соціальний порядок можливим і стійким до змін.

Цінності – це не просто індивідуальні риси, це суспільні домовленості про те, що є правильним, добрим, чим слід дорожити.

На індивідуальному рівні цінності містять когнітивні та афективні елементи і мають вибірккову або спрямовану якість; вони інтерналізовані. Уподобання, судження та дії зазвичай пояснюються в термінах цінностей. Цінності можуть ґрунтуватися на еволюційній пресі, щоб віддавати перевагу людям, контекстам і ситуаціям, які не поширюють хвороби чи шкоди, що призводить до цінностей чистота, справедливість, турбота, лояльність до групи та прийняття авторитету, які по-різному підкреслюються в залежності від часу, місця та ситуації. Індивіди приймають цінності як частину соціалізації в сім'ї, групі та суспільстві. Після прийняття цінності вважаються відносно фіксованими з часом (див. Цінності в різних культурах, розвиток). Дійсно, цінності, які є індивідуально схваленими та дуже доступними для людини передбачити поведінку цієї особи. І навпаки, навіть особисто схвалені цінності не вплинуть на дії, якщо вони не будуть помітні для людини під час дії.

Крім того, у будь-якій даній ситуації може застосовуватися більше ніж одна особисто схвалена цінність, і поведінковий вибір, відповідний для однієї цінності, може конфліктувати з поведінковим вибором, відповідним для іншої цінності.

Цінності – це коди або загальні принципи, що керують діями; вони не є діями самі по собі і не є конкретними контрольними списками того, що і коли робити. Таким чином, обидва суспільства можуть цінувати досягнення, але надзвичайно відрізняються у своїх нормах щодо того, чого досягати, як досягати та коли прагнути до досягнення. Цінності лежать в основі санкцій за одні варіанти поведінки та винагород за інші. Система цінностей представляє те, на що очікують і на що сподіваються, що потрібно і що заборонено. Це не звіт про реальну поведінку, але система критеріїв, за якими оцінюється

поведінка та застосовуються санкції. Цінності визначають симпатії та антипатії, що здається приємним і неприємним, а також те, що вважається успіхом чи невдачею. Цінності та системи цінностей часто згадуються як обґрунтування дій; наприклад, цінності свободи та рівності були викликані, щоб викликати американську підтримку рухів за громадянські права. Цінності відрізняються від цілей тим, що цінності забезпечують загальне обґрунтування більш конкретних цілей і спонукають до досягнення цілей за допомогою певних методів.

Спочатку концепція цінностей, яку західні соціологи сприймали з підозрою як надто суб'єктивну для наукового вивчення, знайшла все більше використання, починаючи з «Польського селянина в Європі та Америці» [99]. Поштовхом до вивчення культурних цінностей стали роботи Альфреда Кребера, Клайда К्लукхона, Талкотта Парсонса, Чарльза Морріса, Роберта Редфілда, Ральфа Лінтона, Реймонда Ферта, А.І. Гелловелл, а зараз більше від Майкла Бонда, Джонатана Гайдта, Гердт Гофстеде, Рональд Інглхарт, Мілтон Рокіч та Шалом Шварц.

Клухон та Стродтбек запропонували, що системи культурних цінностей є варіаціями набору базових ціннісних орієнтацій, які впливають із відповідей на п'ять основних запитань про буття [49].

По-перше, яка природа людини – зла, нейтральна, змішана чи добра? По-друге, як ми ставимося до природи чи надприродного – підкорення, гармонія чи панування? По-третє, яка природа часу – минуле, теперішнє чи майбутнє? По-четверте, яка природа людської діяльності – буття, буття в становленні чи діяння? І по-п'яте, яка природа наших стосунків з іншими – ми об'єднані вертикально, горизонтально чи ми просто окремі особи? Клухон і Стродтбек також організували систему для порівняння цінностей з точки зору їхнього рівня узагальнення та функції в дискурсі та поведінці, припускаючи, що цінності вписуються в піраміду висхідного узагальнення. Для кожного суспільства було запропоновано кілька центральних або центральних

цінностей, які становлять взаємозалежний набір того, що робить «хороше життя».

До них належать незаперечні, самовиправдані передумови системи цінностей суспільства та визначення основних і загальних ціннісних термінів; наприклад, щастя, чеснота, краса і мораль. Основні питання, поставлені Клухоном і Стродтбеком, продовжують досліджуватися, наприклад, шляхом запитання про те, чи відрізняються суспільства за схильністю приймати або цінувати вертикальні відносини, в яких диференціація влади чітка.

Оскільки американські дослідники домінували в дослідженні цінностей, багато ранніх робіт було зосереджено на документуванні американських цінностей. Ще в 1944 році потреба в досягненні була описана як важлива або навіть визначальна американська цінність, яка переживала занепад [86]. Думка про те, що американські цінності занепадають, продовжує бути гарячою темою політичних дебатів. Деякі релевантні дослідження зосереджуються на зміні з часом нарцисизму, ступеня, в якому люди (над) цінують себе, а також своїх власних потреб і бажань порівняно з іншими.

Ранні дослідження цінностей задокументували вплив освіти, віку, типу зайнятості та соціально-економічного статусу на ціннісні уподобання американців, додавши тезу Вебера про вплив релігії (протестантизм проти католицизму) на досягнення та трудові цінності в Європі. Кон відповідав за низку важливих досліджень цінностей, які документували це в різних європейських країнах.

У США батьки з вищим соціально-економічним статусом більше цінують самоспрямування своїх дітей, ніж батьки з нижчим освітнім і професійним рівнями. Ці висновки були перевірені на міжнародному рівні в 122 суспільствах. Вплив освіти на цінності продовжує гаряче обговорюватися, занепокоєння полягає в тому, що освіта несе з собою меншу прийнятність традиційних цінностей (наприклад, підкорення владі, слухняність).

Однак у Сполучених Штатах, наприклад, немає жодних доказів того, що на приналежність до політичної партії чи релігійність причинно впливає отримання вищої освіти.

Розширюючи американські цінності, Рокіч емпірично підтвердив 36 цінностей, пов'язаних зі шкалою Рокіча, що віддає перевагу, ціннісні відмінності, пов'язані з класом, віком, расою, субкультурою та рівнем відмінностей, були задокументовані в багатьох країнах [70].

Спираючись на Рокіча, Шварц окреслює цінності як способи артикуляції універсальних вимог людського існування – фізичного виживання, соціального обміну та забезпечення спадкоємності групи. Для Шварца цінності представляють операціоналізацію цих потреб як цілей, які поєднуються разом у значущі кластери (досягнення, самоспрямування, стимулювання, гедонізм, універсалізм, доброзичливість, традиція, конформізм, безпека та сила). Деякі кластери сумісні (наприклад, стимуляція та гедонізм), а інші конкурують (наприклад, самоспрямування та конформізм)

Використовуючи переважно дані викладачів і студентів 20 переважно західних країн, Шварц показує, що, за винятком Китаю, конкретні цінності здебільшого «згруповуються» та «конкурують», як і очікувалося. Таким чином, «чесний», «той, хто спроможний пробачати» і «корисний» групуються разом, а «доброзичливість», «самоспрямованість» і «стимулювання» кластеризовані далеко від «відповідності», «традиції» та «безпеки». запропонувати важливу універсальність того, як цінності організовані між культурами, і суспільства відрізняються які кластери цінностей переважають у суспільному житті.

Більш пізній аналіз, взявши за основу всю літературу, опубліковану між з інших країн щодо того, наскільки вони схвалюють цінності індивідуалізму та колективізму, показують, що американці не є ані найбільшими індивідуалістами, ані найменшими. колективізм людей [75]. Між Америкою та іншими англомовними країнами не було жодної різниці, а лише відносно

невеликі відмінності між Європою (Західною та Центральною) та Америкою, причому американці є вищими в індивідуалізмі. Більшість доступних досліджень (40%) були зосереджені на порівняннях між вихідцями зі Східної Азії та американцями, що робить їх найпоширенішим порівнянням у літературі про міжнаціональний індивідуалізм.

Комбіновані розміри ефекту для порівняння зі Східною Азією були помірними за розміром, як і комбіновані розміри ефекту для Африки та Близького Сходу. Хоча ці висновки підтверджують загальноприйняті очікування теоретиків культури, дивно, що сукупний ефект для країн регіону «іншої Азії», включаючи Індію та Пакистан, був невеликим. Крім того, не було виявлено жодної різниці в індивідуалізмі між Сполученими Штатами та Південною Америкою, причому американці в Сполучених Штатах були менш індивідуалістичними, ніж латиноамериканці в Південній Америці в більшій мірі більше половини зразків країни, перевірених Ойсерман та її колегами. Що стосується колективізму, то було виявлено, що американці цінують колективізм менше, ніж інші з усіх регіонів світу, за винятком англомовних країн.

На диво, американці були нижчими в колективізмі, ніж європейці, що відповідало ідеї унікального американського способу існування (високий індивідуалізм і низький колективізм), але кинуло виклик поняттю єдиного «західного» культурного набору цінностей. Крім того, розміри ефекту для азійських регіонів були подібні до тих для європейських регіонів, з великими відмінностями в оцінці колективізму лише при порівнянні зразків США та Африки. Майже половина всіх досліджень була зосереджена на порівняннях між регіонами Східної Азії та Америкою, але ефекти були неоднорідними, що означає, що просте порівняння між групами не обов'язково призведе до відмінностей у вартості.

Привчання людей до уваги до своїх культурних цінностей змінює те, наскільки вони відчують себе зобов'язаними діяти, щоб допомогти іншим, а не займатися своїми справами [62].

Рамки цінностей були розширені, щоб включити конфуціанські цінності, такі як цінування стосунків, цінування сім'ї як моделі стосунків, цінування основної доброзичливості у спілкуванні з іншими, а також цінування наполегливої праці, розвитку навичок і ощадливості (освіта, працьовитість) швидкі зміни в цінностях, а також у тому, в яких цінуються особистості та стилі соціальної взаємодії.

Емоційна експресивність і відвертість цінуються більше, оскільки суспільства переходять до індивідуалістичних цінностей.

Ключові суперечки в літературі про цінності зосереджені на умовах, за яких вони можуть впливати на поведінку, і на належному рівні аналізу для того, щоб побачити цінності в дії. Інтерес до цінностей як дослідницького фокусу в минулому впав, оскільки кожному парадигму вивчення цінностей критикували за брак конкретності висновків через те, що цінності відрізняються від інших конструктів, включаючи соціальні норми, ставлення чи ситуаційні обмеження.

Сучасна культурна психологія зосереджує увагу на соціальних структурах як сховищі цінностей, таких як особиста свобода, групова гармонія, особисте щастя та обов'язок або синівська шанобливість.

Доступні кілька варіантів: (1) Індивідуальне свідчення – люди говорять, яких цінностей вони дотримуються. Тим не менш, самозвіт про цінності піддається вираженому контексту (див. Ставлення та поведінка).

(2) Поведінковий вибір – у натуралістичних чи лабораторних умовах відмінності в цінностях можуть бути приписані поведінці.

Проте на поведінку впливає багато змінних, крім цінностей. На індивідуальному рівні передбачається, що самі цінності пов'язані з поведінкою через їхній вплив на норми та ставлення, але люди можуть виводити свої цінності зі своєї поведінки, змінюючи причинно-наслідковий зв'язок. (3) Культурні та соціальні структури – витрати ресурсів, часу, енергії та структурування природного середовища; культурні продукти можна

розглядати як конкретні залишки вибору, заснованого на цінностях (див. Крос-культурну психологію; Культурну психологію).

(4) Соціальний обмін – спостереження за поведінкою в конфліктних ситуаціях і, загалом, спостереження за тим, що винагороджується чи карається, надає дані для визначення того, що соціально цінується. Тут теж постає питання належних доказів. Наскільки доцільно вважати, що відмінності в соціальних структурах і суспільствах є доказом ціннісних відмінностей? Політичні та економічні впливи та проста інерція можуть створити основу для поведінки без причинного впливу обов'язково цінностей.

Майбутні напрямки Міжкультурні перспективи наразі стають все більш центральними для обговорення цінностей. Наприклад Інглхарт задокументували цінності та зміни цінностей у великому багатонаціональному дослідженні, і таким чином з'явилася велика кількість порівняльних досліджень двох країн. Іншою важливою темою дослідження є зв'язок між цінностями окремих людей, цінностями субкультурних груп і цінностями більших культурних систем, а також методами ідентифікації та вивчення кожної з них. На кожному рівні настав час почати запитувати, чи належним чином цінності вивчаються як фіксовані риси індивідів чи як втілені в групах, і якою мірою дослідження цінностей є синонімом культурних і міжкультурних досліджень [38].

Враховуючи, що на будь-яку конкретну поведінку значною мірою впливають контекстні ефекти, які роблять певну інформацію помітною в момент дії, не дивно, що вплив індивідуальних схвалень цінностей на поведінку має якість «інколи ви це бачите, іноді ні». про них. Але зосередження на індивідуальному схваленні цінностей може втратити значну частину впливу систем цінностей на повсякденне життя. Тобто, особам може не знадобитися особисто схвалювати чи мати помітний характер певні цінності, щоб відчувати їхній вплив. Найглибший вплив цінностей може відбуватися через те, як вони впливають на правила, норми, процедури в

суспільстві, і таким чином структурують повсякденний життєвий вибір для індивідів у суспільстві.

Таким чином, у той час як попередні дослідники задокументували цінності за допомогою методів опитування, під час яких люди оцінювали ступінь важливості різних цінностей для них, у майбутньому оцінюванні цінностей, можливо, доведеться розглянути більш непрямі підходи, наприклад, які послуги суспільство надає своїм членам, яка поведінка винагороджується чи які санкції застосовуються.

1.2. Сімейні цінності як предиктори якості близьких стосунків

Саме сім'я є первинним середовищем розвитку людини, де людина набуває свого першого досвіду, моделей поведінки, базових знань про світ, а також моральних і соціальних норм. Це місце засвоєння цінностей, вірувань про шлюб, сім'ю, інших людей, радість і страждання, життя і смерть [71]. Процесу передачі цінностей у сім'ї психологи відводять важливу роль в аспекті створення значень про себе, світ і стосунки особистості зі світом. Він відіграє роль стабілізації та регулювання соціальної поведінки, впливає на розвиток ідентичності індивіда, його функціонування в міжособистісних стосунках через формування здатності вирішувати проблеми [31]. Дотримуючись припущень системної теорії, вважається, що власна система цінностей впливає на міжособистісні стосунки в різних підсистемах, від родини походження (батьки, діти, брати і сестри тощо), через позасімейні стосунки (у школі, на роботі), аж до зв'язку з партнером у тісні довгострокові стосунки.

Трансформація системи та процес глобалізації, що триває протягом останніх десятиліть, постійно формують макро- та мікроекономічні зміни, які змінюють структуру суспільства та сімей. Приклади цих змін включають зменшення кількості шлюбів і збільшення віку укладення шлюбних контрактів, збільшення кількості консенсуальних союзів, розлучень і бездітних пар за свідомим вибором. Зазначені сфери можуть вказувати на

загрози, з якими стикаються члени сім'ї, які намагаються опинитися в недостатньо стабільній і передбачуваній реальності. Також наголошується на змінах, що відбуваються в системі цінностей. Дедалі більше значення надається індивідуалізму, самореалізації, які ставляться вище за благо сім'ї спільноти та автономії [108]. Це питання є центральним пунктом у міжпоколінній теорії сімейних систем, яка припускає, що специфічні моделі стосунків успадковуються та відтворюються особою у позасімейному середовищі. Вказані закономірності в основному стосуються автономії та замкнутості, що розуміються як дві переплетені концепції сімейного життя, що впливають на здорове функціонування сім'ї. Прийняті в дослідженні положення системного підходу свідчать про те, що розвиток і самореалізація кожної людини, задоволення її прагнень і потреб, реалізація цінностей неможливі без співпраці з найближчими людьми. Існують взаємні зв'язки та необхідність співпраці, які впливають на розвиток членів сім'ї [64].

У контексті деяких проблемних областей, згаданих вище, важливо шукати чинники, які могли б захистити здоров'я членів сім'ї. Як свідчать результати деяких досліджень, однією з детермінант такого роду є сімейність. Він розуміється як культурна цінність, що характеризується сильною ідентифікацією та прив'язаністю до сім'ї, лояльністю, довірою, більшою солідарністю з членами сім'ї, ніж з іншими соціальними групами [73]. Сімейність складається з п'яти вимірів. Три з них стосуються традиційних цінностей, а два – індивідуалістичних. Сімейна підтримка означає прагнення утримувати та підтримувати людей, пов'язаних із особою близькими родинними зв'язками. Повага є виміром, який виражається в необхідності підтримувати належні стосунки між поколіннями та підвищувати важливість батьків для їхніх дітей як в аспекті ставлення, так і покладатися на їхню мудрість під час прийняття рішень.

Релігія відноситься до сфери духовності і демонстрації віри в надприродну силу. Індивідуалістичні аспекти, тобто матеріальний успіх і

досягнення та індивідуалізм, підкреслюють важливість матеріального процвітання та незалежності [108].

Дослідники помітили, що сімейність співіснує з якістю стосунків між дорослими братами та сестрами [113].

Однак психологічних досліджень у цій галузі все ще недостатньо. Передбачається, що міжособистісні стосунки тісно пов'язані з сімейним спілкуванням. Посилаючись на стосунки між братами та сестрами, було припущено, що міжособистісні стосунки між братами та сестрами є результатом взаємодії, заснованої на діях та спілкуванні між двома або більше людьми, які мають тих самих природних батьків (або принаймні одного природного батька) та певну ставлення до взаємних переживань, переконань і прихильностей один до одного з моменту, коли ці люди усвідомили існування один одного [24]. Враховуючи природу стосунків між братом і сестрою, було зазначено три його виміри, тобто теплоту, конфлікт і суперництво [90]. Вимір теплоти описує ніжні, прийнятні, близькі стосунки між братами та сестрами, засновані на подібності, захопленні, знаннях та емоційній та інструментальній підтримці. Розмір конфлікту описує низький рівень згода, високий рівень домінування, взаємна опозиція, а також конкурентна поведінка щодо братів і сестер. Вимір суперництва описує сприйняття братів і сестер щодо справедливого чи несправедливого ставлення з боку їхніх батьків у порівнянних ситуаціях [107].

З когнітивної точки зору також цікаво визначити значення фамілізму для міжособистісної прихильності в довгострокових стосунках. Вважається, що міжособистісна прихильність є тією складовою любові, яка найбільшою мірою відноситься до тривалих стосунків, як офіційних, так і неформальних.

Через неоднорідність і широту поняття зобов'язання було взято до уваги три його виміри. Зв'язок з партнером описує силу близькості та емоційних зв'язків з партнером, ступінь, в якому вони дотримуються своїх зобов'язань, віддають себе партнеру та ставляться до нього як до найважливішої людини. Турбота про благополуччя партнера проявляється у відчутті потрапити в

пастку стосунків. А важливість стосунків показує нам, наскільки серйозно ставляться до стосунків і чи є вони пріоритетними.

Наведені міркування були теоретичним підґрунтям для здійснення психологічного дослідження проблеми співіснування сімейних цінностей з якістю міжособистісних стосунків у близьких стосунках. Результати проведених досі досліджень щодо міжособистісної прихильності в близьких стосунках свідчать про недостатню значущість основного впливу статі. Підкреслюється, що аналізи, проведені в обговорюваній сфері, насамперед стосуються людей у ранньому дорослому віці [45]. Висновки з вивчення відповідної літератури стали приводом для проведення в першій частині аналізу перевірки предикторів міжособистісної прихильності в близьких тривалих стосунках у групах людей, відібраних за віковим критерієм, тобто ранньому та середня дорослість. Періоди розвитку, прийняті в цьому дослідженні, стосуються припущень психології розвитку, зокрема теорії життєвого циклу Еріксона [30], яка припускає поділ людського життя на вісім етапів розвитку. Підкреслюється, що досвід побудови міжособистісних стосунків та їхня роль у розвитку особистості особливо зосереджені на шостому етапі (інтимність проти ізоляції, що веде до чесноти любові) та сьомому (генеративність проти застою, що веде до чесноти турботи), які стосуються підперіоди раннього та середнього дорослого віку, застосовані в дослідженні. Беручи до уваги припущення, що змінна статі є чинником, який диференціює стосунки дорослих між братами та сестрами головним чином щодо Теплоти, аналіз проводився окремо для жінок і чоловіків. Для змінних «Конфлікт» і «Суперництво» показники оцінювалися для всієї групи вибірки

Завдяки частково дослідницькому характеру дослідження щодо питань сімейності та прихильності в міжособистісних стосунках (дорослих братів і сестер і тривалих партнерів), враховуючи критерії віку та статі, гіпотези були сформульовані в загальному вигляді.

Люди з колективістських культур, напр. латиноамериканські, в'єтнамські та афроамериканські демонструють більш орієнтовані на сім'ю наміри, пов'язані з турботою про членів сім'ї [74].

Результати дослідження показали, що сімейні цінності позитивно корелюють із теплими міжособистісними стосунками між братами та сестрами. Також було встановлено, що сімейність може пом'якшити потенційно небезпечні наслідки несправедливого ставлення батьків до дітей

Відповідно до передбачуваної моделі дослідження в аналіз було включено чотири типи змінних: Теплота, Конфлікт, Суперництво; змінні, що стосуються прийнятих сімейних цінностей, тобто поваги, релігії та підтримки сім'ї, матеріального успіху та досягнень та індивідуальності; змінні, що стосуються міжособистісної прихильності, наприклад зв'язку з партнером, важливості стосунків і турботи про благополуччя партнера. Соціально-демографічні змінні включають стать і вік респондентів.

З'ясувалося, що люди середнього зрілого віку отримали статистично значно нижчі результати за шкалою Бонда з партнером. Статистично значущих ефектів взаємодії виявлено не було, тому остаточну модель регресійного аналізу було перевірено на всій вибірці. Результати наведено в табл. 4 (с. 146).

Проаналізована модель пояснювала 13,1% дисперсії змінної Bond з партнером [$F(5,225) = 6,80$; $p = 0,001$; $R^2 = 0,13$]. Враховуючи отримані результати, можна встановити, що параметр Повага ($p = 0,032$) виявився статистично значущим показником змінної Зв'язок з партнером. Прогноз із позитивним знаком інтерпретується як збільшення значення змінної Bond з партнером при збільшенні значення змінної Respect.

У наступному регресійному аналізі залежною змінною була турбота про благополуччя партнера. Знову ж таки, в першу чергу ми провели ієрархічний регресійний аналіз, враховуючи ефекти взаємодії між періодом розвитку та показниками сімейних цінностей. Результати представлені в табл. 1.2.

Модель, що описує результати регресійного аналізу, вважалася добре налаштованою на дані [$F(5,225) = 3,98$; $p = 0,002$; $R^2 = 0,08$]. Це пояснило 8,1% дисперсії для змінної Турбота про благополуччя партнера. Аналізуючи отримані результати, можна стверджувати, що для змінної Турбота про благополуччя партнера статистично значущим показником був параметр Повага ($p = 0,009$). Позитивний показник β ($\beta = .26$) інформує, що зі збільшенням сили цінності Повага буде збільшуватися сила цінності виміру Турбота про благополуччя партнера. Інше пояснення змінні виявилися статистично незначущими для прийнятого рівня значущості $\alpha < 0,05$.

У наступному проведеному регресійному аналізі залежною змінною була важливість відносин, а пояснювальною змінною були сімейні цінності. З'ясовано, що респонденти середнього дорослого віку отримали статистично значно нижчі результати за шкалою «Важливість стосунків». Статистично значущих ефектів взаємодії виявлено не було, тому остаточну модель регресійного аналізу було перевірено на всій вибірці.

Модель, що представляє результати регресійного аналізу, виявилася добре налаштованою на дані [$F(5,225) = 5,54$; $p < 0,001$; $R^2 = 0,11$]. Це пояснило 11,0% дисперсії для змінної Важливість зв'язку. Статистично значущими предикторами для змінної «Важливість стосунків» були такі параметри: матеріальний успіх і досягнення та підтримка сім'ї. Чим нижчі результати за шкалою «Матеріальний успіх і досягнення» і чим вищі результати за шкалою «Підтримка сім'ї», тим вищий рівень важливості стосунків.

Представлені результати регресійного аналізу відносяться до трьох факторів, що складають якість міжособистісних стосунків між дорослим братом і сестрою, тобто Тепло, Конфлікт і Суперництво (залежні змінні). Пояснювальними змінними були сімейні цінності.

Виявилося, що чоловіки отримали статистично значно нижчі результати за шкалою Тепло. Статистично значущих ефектів взаємодії виявлено не було, тому остаточну модель регресійного аналізу було перевірено на всій вибірці. Модель [$F(5,225) = 10,28$; $p < 0,001$; $R^2 = .19$] пояснює 18,6%

дисперсії змінної Тепло́та. Статистично значущим показником залежної змінної Тепло́та були змінні Підтримка сім'ї (позитивний кореляційний зв'язок) та Індивідуалізм та Матеріальний успіх і досягнення (негативні змінні).

Для фактору конфлікт регресійний аналіз проводився для всієї вибіркової групи, оскільки стать не відрізняла респондентів у цьому відношенні. Модель виявилася добре налаштованою на дані [$F(5,230) = 5,97$; $p < 0,001$; $R^2 = 0,12$] і пояснює 12,0% дисперсії фактора Конфлікт.

Проведений аналіз дозволив виявити два статистично значущі позитивні предиктори для змінної Конфлікт, тобто матеріальний успіх і досягнення та релігія. Таким чином, можна зробити висновок, що чим вище ці цінності оцінюють респонденти, тим більшою є сила конфлікту у стосунках дорослих між братами та сестрами. Порівняння значень коефіцієнта β показало, що сильнішим показником залежної змінної Конфлікт є Матеріальні успіхи та досягнення ($\beta = .29$) порівняно з Релігією ($\beta = .18$).

Останній з регресійних аналізів був спрямований на визначення предикторів для залежної змінної Rivalry. Пояснювальними змінними були сімейні цінності. Однак модель виявилася погано налаштованою на дані [$F(5,230) = 0,86$; $p = 0,506$; $R^2 = 0,02$]. У результаті проведеного регресійного аналізу виявлено, що розглянуті сімейні цінності не є статистично значущими предикторами фактора Суперництво. Однак це не означає, що немає кореляції між залежною змінною та пояснювальною змінною; це лише вказує на відсутність лінійної кореляції [96]. Необхідність пошуку сімейних цінностей, які сприяють належному функціонуванню членів сім'ї та впливають на якість їхнього життя, у поєднанні з невеликою кількістю психологічних досліджень у цій галузі є вагомою причиною для розгляду цих питань у цій роботі. Метою представленого дослідження було описати домінуючі сімейні цінності з точки зору респондентів та оцінити їх співвідношення з якістю міжособистісних стосунків у близьких сімейних стосунках.

Результати дослідження щодо вимірів сімейних цінностей, домінуючих у виборі респондентів (відповідно: індивідуалізм, підтримка сім'ї, повага, релігія та матеріальний успіх і досягнення), демонструють певні розбіжності з результатами інших досліджень, у яких ієрархія цінностей була а саме: повага, матеріальний успіх і досягнення, підтримка сім'ї, індивідуалізм і релігія [109]. Обґрунтовуючи отримані результати власного дослідження, вказувалося на певні відмінності у віковому діапазоні респондентів порівнюваних груп – від 18 до 60 років у власному дослідженні (два підперіоди зрілості) і три підперіоди зрілості, від 18 до 81 року у дослідженні [109]. Однією з причин отриманих результатів може бути той факт, що дослідження охоплювало людей вікового діапазону ранньої та середньої зрілості. Це пояснюється тим, що рання дорослість – це час, коли людина інтенсивно набуває компетентності в багатьох сферах, пов'язаних із функціонуванням у суспільстві, сім'ї, на роботі, які готують її до ефективної самореалізації різних життєвих ролей [46]. І, з іншого боку, середня дорослість – це не лише період найбільших можливостей і найвищої продуктивності, а й час серйозних викликів для виконання численних зобов'язань, що перетинаються [61]. Отже, найбільша сила ціннісного індивідуалізму серед респондентів може, з одного боку, впливати з характеристик вибіркової групи, але, з іншого боку, це може демонструвати зростаючу силу вплив систем цінностей західних культур, які базуються на індивідуалізмі [44]. Описуючи зміни, що відбуваються в польському суспільстві [29], серед іншого, вказує на поширення суб'єктивізму в нормах і переконаннях, а також індивідуалізм, який демонструється в поведінці та діях. Він також звертає увагу на зростання пріоритетності успіху та конкуренції, свободи, незалежності, відкритості до впливів різних культур.

Незважаючи на це, наступні дві високо ціновані цінності, тобто Повага та Підтримка сім'ї, можуть вказувати на те, що традиційні сімейні цінності все ще займають домінуюче положення в польському суспільстві. Отриманий результат узгоджується з попередніми висновками щодо цього [13].

З'ясувалося, що люди в середньому дорослому віці отримали значно нижчі результати за шкалами «Зв'язок з партнером» і «Турбота про благополуччя партнера», ніж особи в ранньому дорослому віці.

Таким чином, можна припустити, що молоді люди частіше будують свої стосунки на аспектах, що стосуються зв'язку між партнерами та їхніх стосунків, ніж старші. Це може бути результатом стадії розвитку їхніх стосунків, згідно з теорією Стернберга, наприклад: закоханість, романтичні починання [114].

Нижчі середні результати в групі літніх людей щодо зобов'язань, виражених як турбота про благополуччя партнера, можуть вказувати на зміни, які відбуваються у формі та тривалості сучасних довгострокових стосунків. Вважається, що вони характеризуються не лише меншим формалізмом, але й меншими змінами в цих відносинах, напр. більший егалітаризм. Це може призвести до зростання гомогамії узаконених і неузаконених відносин. Одним із проявів цієї подібності є зростання кількості розлучень, що може свідчити про низький рівень стабільності шлюбів, що робить їх більш схожими на консенсуальний союз. Крім того, помічено, що серед молодого подружжя спостерігається тенденція до отримання все більшої свободи та незалежності у виконанні подружніх і батьківських ролей, що дозволяє сформулювати висновок, що як шлюби, так і вільні союзи мають характеризуватися більшою силою лібералізму. Подальший аналіз дозволяє стверджувати, що статистично значущим позитивним предиктором для параметрів «Зв'язок із партнером» і «Стурбованість благополуччям партнера» є змінна «Повага». А предикторами для змінної «Важливість стосунків» є параметри «Матеріальний успіх і досягнення» (негативні) і підтримка сім'ї (позитивні).

Результат міжгендерного порівняння щодо фактору «тепло» узгоджується з результатами інших досліджень, вказуючи на більшу силу цього фактора у жінок, ніж у чоловіків [26]. Підкреслюється, що більша сила суспільних цінностей у жінок виражається в більшій зосередженості на інших людях і стосунках з ними [115]. Більш того, в міжособистісних стосунках жінки

характеризуються підвищеною емоційністю, емпатією, прихильністю, сильнішим прагненням до контакту з братами та сестрами, завдяки чому вони мають близькі та теплі стосунки з братами та сестрами [95].

Результати аналізу, що описує кореляції між сімейними цінностями та Теплою у стосунках між братами та сестрами, узгоджуються з результатами інших досліджень [11]. Було доведено, що стосунки, засновані на параметрі «Тепло», позитивно корелюють із цінністю «Підтримка сім'ї» та негативно корелюють із цінністю «Матеріальний успіх і досягнення» [109].

Сімейні спеціалісти наголошують на важливості сімейної підтримки для відчуття безпеки, приналежності та любові, що позитивно впливає на благополуччя членів родини. Сім'я також відіграє роль буфера в складних ситуаціях, захищаючи від негативних наслідків стресу. Його функції та обсяг зобов'язань у стосунках роблять його найефективнішим і безумовним джерелом підтримки, необхідної для здоров'я та якості життя.

Слід підкреслити, що підтримка сім'ї розглядається як ключовий вимір сімейності [42].

Розміри сімейних цінностей не є значущими предикторами щодо фактору Суперництво у стосунках дорослих між братами та сестрами. У випадку фактора Конфлікт дві цінності Релігія та Матеріальний успіх і досягнення виявилися значущими та позитивними предикторами. Отримані результати вважаються такими, що відповідають очікуванням у випадку цінностей з індивідуалістичної сфери. Тим не менш, вимір релігії, який є позитивним показником стосунків за фактором конфлікт, викликає подив. Враховуючи те, що обстежено лише одну особу брата, інформації про релігійні переконання другого брата та сестри немає. Тому не можна виключати, що між братами і сестрами існували розбіжності у світогляді щодо віри в надприродну силу, що може спричиняти конфлікти. Наголошується, що християнська релігія, крім індивідуального аспекту, має ще й общинний характер. Це призводить до здатності будувати стосунки, засновані на глибокій прихильності та почутті єдності з людьми, які поділяють схожі ідеали [110]. У деяких інших

дослідженнях було помічено, що консенсус релігійних поглядів між подружжям виражається в менш конфліктному спілкуванні [72]. Хоча підсистеми шлюбу та братів і сестер не є однаковими, можна припустити, що існує аналогія, пов'язана з гомогамією релігійних поглядів і, як наслідок, менш конфліктними міжособистісними стосунками. Крім того, варто підкреслити, що релігійність у молодих людей також розвивається поза сімейним середовищем такими факторами, як, наприклад, група однолітків [32]. Це може бути однією з причин, чому існує різниця в релігійності братів і сестер з однієї сім'ї. Отриманий результат спонукає до роздумів про необхідність глибшого психологічного дослідження в цьому відношенні.

Дослідження сімейних цінностей та їх значення для якості міжособистісних стосунків є перевагою багатовимірною наукового дослідження сімейної системи. Однак слід зазначити, що включити багато змінних, важливих для аналізованої проблеми, в одне дослідження є справжньою проблемою, беручи до уваги як відбір вибірки, прикладні інструменти дослідження, так і використані методи аналізу даних (тобто неімовірнісний відбір, інструменти самоопису, респонденти у двох підперіодах дорослого віку, кількісне дослідження).

Оскільки слід брати до уваги багато психосоціальних факторів і факторів стосунків, вивчення яких, здається, надзвичайно важко провести в рамках одного дослідницького проекту.

Незважаючи на зазначені обмеження, результати проведеного аналізу можуть бути корисними для сприяння аксіологічній обізнаності, особливо серед дорослих людей, які, з одного боку, є реципієнтами культури, а з іншого – передають її своїм дітям. Це особливо важливо в наш час, пропонуючи широкий спектр можливостей і виборів, часто включаючи суперечливі цілі та цінності, що вимагає прийняття послідовної моделі поведінки. Таким типом матриці може бути фамілія, якій у світовій літературі відводиться важлива протекторна роль для психічного здоров'я [73]. У той же час слід підкреслити, що необхідно постійно досліджувати його механіку [26]. Крім того,

зосередження нашої уваги на тому факті, що батьки впливають на створення стосунків між братами та сестрами через свої заходи виховання та передачу сімейних цінностей, може призвести до зростання обізнаності про цю проблему та, як наслідок, сприяти більшій турботі про якість сім'ї. стосунки. Оскільки позитивні стосунки з братами та сестрами є ще одним важливим психологічним ресурсом у нашому дорослому житті. Також варто додати, що у світі, який характеризується великою кількістю розлучень або високою частотою зміни партнерів у неформальних стосунках, особливо важливо пропагувати сімейні цінності, які сприяють відданості у стосунках, що, у свою чергу, перетворюється на їх якість. і довговічність. Насправді це може сприяти зменшенню розладів адаптації у дітей і підлітків, які адаптуються до життя в реконструйованих або неповних сім'ях.

Особисті та сімейні джерела цінностей соціалізації батьків

Передача цінностей між поколіннями є важливою метою соціалізації та є вирішальним процесом в індивідуальному розвитку та функціонуванні суспільства [65]. Визначені як бажані абстрактні цілі, які застосовуються в різних ситуаціях, цінності використовуються для характеристики окремих людей і суспільств, для пояснення мотиваційних основ ставлень і поведінки та для відстеження суспільних змін у часі [79].

Сім'я є не лише найбільш актуальною ареною для набуття дітьми навичок стосунків протягом усього їхнього життя [28], але й основним контекстом для передачі цінностей: батьки й матері розглядаються як перші особи суспільства. представники, «війська на передовій у вічній битві за передачу культури новонародженим». Традиційно трансмісія розглядалася як механізм, за допомогою якого відтворення цінностей відбувалося в кожному наступному поколінні. У цьому ключі основні наслідки передачі в сім'ї вимірювалися з точки зору відповідності дітей особистим цінностям батьків, неявно припускаючи, що батьки хочуть, щоб їхні діти придбали пряму, повну копію

їхніх власних особистих цінностей. Однак нещодавно це припущення піддалося критиці, оскільки воно зводить передачу до процесу автоматичного копіювання [54].

За останні десятиліття психологічні дослідження досягли значного прогресу в напрямку визнання динамічної природи передачі цінностей між поколіннями. Зараз трансмісія концептуалізується як інтерактивний процес, у якому передбачається, що батьки та діти мають властиву здатність ініціювати дії, осмислювати свою взаємодію один з одним і вибирати. Відмінності між поколіннями можуть впливати з вибору батьків щодо того, які цінності вони будуть передавати, а також з вибору дітей прийняти або відкинути їх [34].

Цінності, які батьки найбільше хотіли б бачити у своїх дітей, у літературі зазвичай називають «цінностями соціалізації» [100]. Іноді батьки можуть визнати необхідність розрізняти те, що добре для них самих, і те, що може бути корисним для їхніх дітей. Виявлення того, що батьки можуть терпіти дві диференційовані системи цінностей, одну для себе, а іншу для своїх дітей, свідчить про те, що батьки змінюють свої соціальні цінності, щоб вони відповідали тому, що, на їхню думку, є корисним для їхніх дітей [52]. Це особливо ймовірно в дитячому підлітковому віці, оскільки батьки розуміють, що їм потрібно підготувати своїх дітей до соціального життя. Дійсно, підлітковий вік є часом розвитку ідентичності, що характеризується напругою між зростаючою потребою в автономії та зростаючою відповідністю очікуванням сім'ї та суспільства, причому останні є важливими для набуття моделей відповідної поведінки. Звичайно, крім зусиль батьків існують інші впливи соціалізації (наприклад, горизонтальна передача між членами одного покоління, як-от однолітки), а також генетичні та екологічні впливи на розвиток цінностей підлітків [112].

Розглядаючи цінності як частину процесу соціалізації в екологічній перспективі, це дослідження зосередилося на цінностях соціалізації італійських батьків. Зокрема, ми мали намір вивчити індивідуальні та сімейні передумови цінностей, які батьки бажають отримати своїм дітям-підліткам. До

цього часу в літературі цінності батьківської соціалізації пов'язували з особистими цінностями батьків [21] і з широким соціокультурним контекстом приналежності, тоді як мало відомо про вплив сімейного ціннісного клімату на соціалізаційні цінності батьків.

Цінності батьківської соціалізації займають центральне місце в дослідженнях сім'ї, оскільки відомо, що ці цінності відіграють важливу роль у формуванні практики батьків і того, як батьки організовують домашнє середовище своїх дітей [103]. Вони були визначені як цілі та прагнення, якими керуються батьки у вихованні та соціалізації своїх дітей [57], як у короткостроковій перспективі, тобто те, що батьки цінують для своїх дітей зараз, так і в довгостроковій перспективі. довгострокова перспектива, тобто те, що батьки хотіли б бачити у своїх дітей у дорослому віці [105]. Попередні дослідження показали, що батьки мають репрезентацію «адаптивного дорослого», яка служить керівною метафорою в їхніх переконаннях у вихованні дітей і цілях соціалізації, щоб сприяти оптимальному контексту та умовам для успішного функціонування в даному суспільстві в сьогоденні та майбутньому [68]. Цей «адаптивний» образ потенційно представляє динамічну концепцію, на яку впливають різні джерела на мікро- та макрорівнях (тобто, особисті та сімейні характеристики та культурний контекст) і, таким чином, дуже варіюється між батьками.

Коли батьки встановлюють бажані цінності для своїх дітей, вони значною мірою покладаються на власні особисті цінності [111]. Попередні дослідження, які здебільшого спиралися на теорію основних людських цінностей Шварца, показали, що батьки (і батьки, і матері) класифікували цінності (тобто турбота про благополуччя та інтереси інших) і цінності збереження (тобто само-обмеження, збереження традиційних практик і захист стабільності) як найважливіше в їхньому житті, а також у соціалізації їхніх синів і дочок [18]. Батьки більше, ніж матері, вважали агентно-інструментальні цінності — як-от самовдосконалення (тобто досягнення власних інтересів, відносний успіх і домінування над іншими) — бажаними цінностями для своїх

дітей-підлітків, тоді як матері прагнули до експресивно-спільних цінностей – таких як самоперевершення – сильніше, ніж у батьків [104]. На відміну від статі батьків, стать дітей не впливала на цінності батьківської соціалізації. Тем визначив, що зміст батьківської соціалізації також базується на характерних нормативних цінностях суспільства, тобто переважаючому ціннісному кліматі в даному суспільстві в певний час. Згідно з їхньою Інтерсуб'єктивною моделлю передачі цінностей, батьки хочуть передати дітям не лише цінність, яку вони особисто схвалюють, але й допомогти дітям засвоїти суспільні цінності й таким чином функціонувати адаптивно. Наприклад, це особливо очевидно у батьків-іммігрантів, залучених у процес «акультурації», для яких уявлення про цінності приймаючого суспільства є сильнішими детермінантами цінностей соціалізації, ніж для батьків-неіммігрантів [55].

Коротше кажучи, особисті цінності батьків, а також дистальний соціальний контекст показали значний внесок у визначення цінностей батьківської соціалізації. Але як щодо сім'ї, яка є найближчим контекстом стосунків між батьками та дитиною та розвитку дитини? Теорія екологічних систем описує середовище як набір вкладених і взаємодіючих структур: макросистеми, мезосистеми та мікросистеми. Найвіддаленіші налаштування середовища та динаміка знаходяться на рівні макросистеми (широкі ідеологічні та інституційні особливості). Мезосистема включає зв'язки між мікросистемами, які стосуються моделей взаємодії та стосунків у безпосередніх умовах, включаючи сім'ю, школу, групу однолітків тощо. У реляційній перспективі сімейні зв'язки, клімат сімейних цінностей та спільні очікування членів сім'ї є вважаються найближчими контекстами для розуміння процесів соціалізації та динаміки взаємодії батьків і дітей. У цьому ключі на цілі соціалізації батьків можуть впливати найближчі характеристики сімейної мікросистеми [56].

У світлі вищевикладеного, це дослідження було зосереджено на цінностях, які батьки вважають важливими у вихованні та соціалізації своїх дітей-підлітків. Визначаючи цінності, ми взяли Теорію основних людських

цінностей Шварца. Ця теорія визначає цінності як бажані та трансситуаційні цілі, які відрізняються за важливістю як керівних принципів у житті людей, і виділяє десять типів цінностей, включених у два біполярні континууми цінностей вищого порядку. Перший континуум протиставляє цінності збереження (традиції, конформізм і безпека) і відкритість цінностям змін (гедонізм, стимулювання та самоспрямування); другий континуум протиставляє цінності самоперевершення (універсалізм і доброзичливість) і цінності самозміцнення (влада і досягнення)

У багаторівневому дослідженні досліджувалися цінності батьківської соціалізації, а саме цінності, які батьки хочуть, щоб їхні діти прийняли, та їхні попередні в сім'ях з дітьми-підлітками. Зокрема, було проаналізовано сімейну мікросистему як потенційне джерело цінностей соціалізації батьків, як самих по собі, так і у взаємодії з особистими цінностями батьків. Фактично, багаторівневий аналіз дозволив нам охопити сімейні системні взаємозв'язки, які пояснюють бажані цінності батьків для своїх дітей, досліджуючи вплив одного члена сім'ї (тобто особистісні цінності батька та матері), вплив сім'ї (тобто сім'я значення клімату) та вплив їх взаємодії.

Цінності соціалізації розглядаються психологами розвитку та соціальними психологами як вирішальна конструкція, оскільки вони впливають на практику виховання дітей батьками, допомагають формувати систему цінностей і поведінку дітей, а також впливають на життєві шанси дітей і шляхи психосоціальної адаптації [103]. Незважаючи на популярність досліджень цінностей соціалізації, багато питань залишилися без відповіді щодо таких питань, як відмінності між цінностями соціалізації батьків і матерів і джерел цих ціннісних переваг [51]. Попередні дослідження, що стосуються походження цінностей батьківської соціалізації, зосереджувалися на особистих характеристиках і ціннісних уподобаннях батьків [21] або на макросоціальному контексті, тоді як Сімейний ціннісний клімат (тобто цінності, які поділяються в сімейному контексті) недостатньо досліджувався як екологічне джерело цінностей, які батьки хотіли б, щоб їхні діти

підтримували, хоча він має великий потенціал для додаткового впливу на соціалізацію дітей [20].

В процесі соціалізації своїх дітей і батьки, і матері приділяли найбільше значення самоперевершенню (тобто доброзичливості та універсалізму) і цінностям збереження (тобто традиції, конформність і безпека), а не відкритість до змін (тобто гедонізм, стимуляція та самоспрямування) і цінності самозміцнення (тобто влада та досягнення). Іншими словами, батьки хотіли б, щоб їхні діти висловлювали турботу про благополуччя та інтереси інших і надавали значення повазі культурних традицій і звичаїв, самообмеження, стабільності та безпеки. Тобто моральні, загальноприйняті та розсудливі питання батьки вважають пріоритетними у вихованні своїх дітей. Цікаво, що Сметана зауважив, що батьки, як правило, менш схильні терпіти провини своїх дітей-підлітків, і підлітки вважають владу своїх батьків легітимнішою щодо моральних, традиційних та пруденційних питань, а не особистих. Відкритість до змін і цінності самовдосконалення стосуються натомість особистих проблем, наслідки яких безпосередньо впливають лише на актора

Однак варто зазначити, що між цінностями соціалізації батьків і матерів були деякі значні відмінності. Згідно з попередніми дослідженнями [104], батьки надавали більшого значення цінностям відкритості до змін і самовдосконалення, ніж матері. Відповідно до теорії соціальних ролей та еволюційних підходів, ці цінності за своєю суттю важливі для самих чоловіків дорослих вибірок із 70 країн, Шварц і Рубель [81] виявили, що чоловіки надають стабільно більше значення, ніж жінки, гедонізму, стимулюванню, самоспрямуванню, силі та досягненням. Інтригою є те, що наші результати свідчать про те, що цю гендерну різницю можна поширити і на цінності соціалізації. Дійсно, як ми обговоримо нижче, соціальні цінності батьків сильно (але не повністю) відображають їхні особисті цінності. Однак, не виявлено відмінностей між цінностями соціалізації батьків і матерів щодо

збереження та самоперевищення. Справді, батьки та матері надавали однакове значення цим цінностям у соціалізації їхніх дітей, навіть якщо деякі попередні дослідження особистих цінностей показали більшу важливість доброзичливості та універсальності та менш послідовну безпеку для жінок, ніж для чоловіків [112]. Цей висновок ще більше підтверджує важливість, яку поділяють батьки та матері, самоперевищення та збереження як відповідних цінностей для передачі своїм дітям.

Звідки у батьків беруться цінності соціалізації? Посилаючись на другу мету цього дослідження, ясно виявилось, що обидва батьки значною мірою покладалися на власні особисті цінності, щоб встановити бажані цінності для своїх дітей-підлітків. Це може свідчити про те, що батьки вважають свої особисті цінності достатньо хорошими, щоб прийняти їх як основні еталони в передачі цінностей між поколіннями. Однак дане дослідження показало, що деякі цінності батьків щодо соціалізації також керувалися сімейним контекстом, найближчим контекстом процесів соціалізації [22]. Сімейний ціннісний клімат був пов'язаний із значенням, яке батьки, як батьки, так і матері, надавали самовдосконаленню та відкритості до зміни цінностей для своїх дітей. Варто зазначити, що самовдосконалення є одним із ціннісних вимірів разом із стимулюванням (тобто частиною відкритості до змін), що демонструє найвищі індивідуальні відмінності в оцінках важливості [21], і найсильніше соціальне несхвалення [83]. Крім того, люди часто вважають цінності самовдосконалення найменш важливими. Таким чином, можна припустити, що батьки звертаються до сімейного контексту, щоб визначити цінність того вмісту, щодо якого існує менший соціальний консенсус, і вони менш зацікавлені в тому, щоб: чим більше членів сім'ї (тобто батько, мати та дитина-підліток) Що більше батьки бажали, щоб їхні діти прийняли ці самі цінності.

Насправді, зв'язки між сімейним ціннісним кліматом і цінностями соціалізації також були значущими для цінностей збереження та самопереходу, але слабшими, ніж для самозміцнення та відкритості до змін, і, що більш

цікаво, лише для матерів. Життя в сім'ї, яка характеризується надзвичайно важливими цінностями збереження та самоперевищення, спонукало матерів приділяти велике значення цим цінностям у соціалізації своїх дітей. Таким чином, сімейний ціннісний клімат більше сприяв цінностям соціалізації матерів, ніж батьків, будучи залученим до всіх чотирьох ціннісних вимірів. Сімейні дослідження незмінно показують, що мати є основною опорною фігурою, до якої звертаються за порадою, допомогою та підтримкою в афективних і стосункових проблемах. В Італії матері зазвичай беруть на себе більше обов'язків по догляду та вихованню дітей, ніж батьки, вони відіграють переважну роль у передачі цінностей між поколіннями та дуже чутливі до якості сімейних стосунків [76]. Все це може допомогти пояснити «повсюдність сім'ї» у формуванні цілей соціалізації матерів.

Загалом, у світлі результатів цього дослідження, ми могли б розширити інтерсуб'єктивну модель передачі цінностей [101], заявивши, що під час спілкування з дітьми батьки, як батьки, так і матері, твердо посилаються на те, що вони особисто схвалюють, а й до того, що вони вважають важливим у своїй родині. Як ми припускали, вплив сім'ї, однак, може залежати від змісту цінностей, будучи потенційно сильнішим у випадку менш нормативно важливих цінностей, і від статі батьків, яка є постійною точкою відліку для матерів.

Таким чином, вплив цієї змінної свідчить про те, що дитина також робить внесок у визначення цінностей соціалізації своїх батьків, деякі з яких, ймовірно, є результатом взаємних переговорів між батьками та дітьми [52]. Це підтверджує нещодавні погляди, які висвітлюють двонаправлену природу передачі цінностей, яку краще концептуалізувати як інтерактивний процес, у який беруть участь як батьки, так і діти [21]. Зокрема, результати цього дослідження, здається, вказують на те, що вплив особистих ціннісних орієнтацій підлітків на цінності соціалізації їхніх батьків стає більш актуальним для матерів, а щодо цих ціннісних пріоритетів існує менше соціального консенсусу.

Міжрівневої взаємодії між особистими цінностями батьків (індивідуальний рівень) і сімейним ціннісним кліматом (сімейний рівень) не виявлено. Примітно, що існує «незалежність від контексту сімейних цінностей» зв'язку між особистими цінностями батьків і цінностями соціалізації, тобто сила цього зв'язку не залежить від клімату сімейних цінностей, який три члени сім'ї сприяють інтерпретації щодо кожної цінності.

Результати не можуть підтвердити причинно-наслідковий зв'язок через кореляційний характер дослідження. Необхідно також бути обережним при інтерпретації результатів, пов'язаних з нашим показником клімату сімейних цінностей, оскільки він оцінює цінності, які конкретна сімейна тріада (тобто батько, мати, дитина) схвалює як більш важливі, але може не стосуватися клімату сім'ї. розширити сім'ю, в якій живе тріада, потенційно включаючи інших членів (інших братів і сестер, бабусь і дідусів тощо). Ця змінна, крім того, відноситься до (зваженої) суми особистих оцінок кожного члена сімейної тріади і не надає інформації про клімат сімейних цінностей, який вони фактично сприймають. Нарешті, оскільки дослідження проводилося в одній країні (тобто в Італії), результати, ймовірно, будуть залежати від культурних особливостей. Що стосується цінностей і процесів соціалізації, Італія характеризується як «орієнтована на сім'ю» за середземноморською моделлю, оскільки сім'я є важливим агентом соціалізації для своїх членів і, водночас, сама є цінністю [76]. Дослідження в інших країнах розширять наше розуміння ролі, яку може відігравати сім'я в процесах соціалізації цінностей, і, що більш цікаво, можливої взаємодії між сім'єю та культурним контекстом. Взаємодії між мікро- та макросистемами рідко досліджувалися [58], хоча вони можуть мати великий потенціал для додаткового впливу на переваги та практику батьків щодо соціалізації.

Дослідження підкреслює велике значення особистих цінностей батьків у визначенні цінностей батьківської соціалізації, але також підкреслює роль, яку відіграє сімейний ціннісний клімат у впливі на цінності, які матері бажають мати для майбутнього своїх дітей. Для батьків сім'я, здається, є особливо

важливим орієнтиром для тих цінностей, щодо яких існує менший суспільний консенсус. Подальше вивчення джерел соціалізаційних цінностей батьків, які сприяють формуванню способів, у які батьки виховують своїх дітей [51], може дати нове розуміння батьківства та процесів передачі цінностей.

Висновки до розділу 1

інності можуть викликати афективні (почуття), а також когнітивні (мислення) реакції. Вплив цінностей на судження та поведінку можна побачити незалежно від того, є цінність явною частиною прийняття рішень чи ні. Тобто значення може бути пов'язане з вибором, не будучи явним.

Цінності часто вивчають, через оцінку, наскільки важливі певні твердження для них самих людей або для людей у їхній групі. Ці методи покладатися на чіткі судження, які можуть підлягати такому ж різноманіттю обмежень, як і всі вимірювання самозвіту (включаючи, наприклад, чи можуть люди робити чіткі судження про те, що вони цінують, і соціальну бажаність – бажання говорити те, що запитувач буде схвалювати). Довіра до самозвіту ускладнює вивчення цінностей, і виникають постійні запитання щодо того, чи є вони «реальними», тобто чи можна показати, що вони справді мають причинно-наслідковий вплив на поведінку.

Цінності можна розглядати як пріоритети, внутрішні компаси або трампліни для дій – моральні імперативи. Таким чином, цінності чи звичаї є неявними або явними керівництвами до дії; це загальні сценарії, що визначають те, чого шукати і чого слід уникати.

Цінності є каркасом, заснований на універсальних людських потребах у безпеці, автономії та зв'язку, що означало б, що оскільки всі культури стикаються з подібними проблемами, вони, ймовірно, будуть збігатися в цінностях (хоча не обов'язково у своєму рейтингу важливості кожної цінності). Щоб підтримувати групу, наприклад, люди повинні вірити, що їхнє місце в

групі справедливо визначено, що влада застосовується справедливо, а не використовується у шкідливий спосіб.

Сучасні теорії цінностей базуються на роботах Кона (клас і цінності), Рокіча (загальні системи цінностей), Мертона (соціальна структура і цінності) і Кluckхона (цінності на рівні групи). Наприклад, Рокіч визначає цінності як спільні заборонні чи приписні переконання щодо ідеальних моделей поведінки та кінцевих станів (результатів) – чого варто прагнути для. Соціальні групи поєднують ці ідеали про способи поведінки та результати з правилами допустимих способів досягнення цих результатів. Таким чином, цінності можуть зосереджуватися як на результатах, так і на процедурах або процесах (поведінці), які використовуються для досягнення результатів. Теорія моральних основ (Хайт і Джозеф) спирається на цю роботу, зосереджуючись на моральних принципах – цінностях, за якими слід жити, і перекидає мости від психологічних і соціологічних тлумачень до антропологічних і еволюційних тлумачень моралі, щоб зрозуміти основні цінності, які вони називають чеснотами.

Цінності можна концептуалізувати на індивідуальному та груповому рівнях. На індивідуальному рівні цінності – це інтерналізовані соціальні уявлення або моральні переконання, до яких люди звертаються як до остаточного обґрунтування своїх дій. Хоча індивіди в суспільстві, ймовірно, відрізняються відносною важливістю, яку приписують конкретній цінності, цінності є інтерналізацією соціокультурних цілей, які забезпечують засіб саморегуляції імпульсів, які інакше призвели б індивідів до конфлікту з потреби груп і структур, у яких вони живуть. Отже, дискусія про цінності тісно пов'язана із суспільним життям. На рівні групи цінності – це сценарії або культурні ідеали, спільні для членів групи; «соціальний розум групи». Відмінності в цих культурних ідеалах, особливо тих, що мають моральний компонент, визначають і відрізняють різні соціальні системи. У цьому сенсі протестантська «етика» і «дух» капіталізму Вебера описують системи цінностей.

ама сім'я є первинним середовищем розвитку людини, де людина набуває свого першого досвіду, моделей поведінки, базових знань про світ, а також моральних і соціальних норм. Це місце засвоєння цінностей, вірувань про шлюб, сім'ю, інших людей, радості і страждання, життя і смерть. Процесу передачі цінностей у сім'ї психологи відводять важливу роль в аспекті створення значень про себе, світ і стосунки особистості зі світом. Він відіграє роль стабілізації та регулювання соціальної поведінки, впливає на розвиток ідентичності індивіда, його функціонування в міжособистісних стосунках через формування здатності вирішувати проблеми. Дотримуючись припущень системної теорії, вважається, що власна система цінностей впливає на міжособистісні стосунки в різних підсистемах, від родини походження (батьки, діти, брати і сестри тощо), через позасімейні стосунки (у школі, на роботі), аж до зв'язку з партнером у тісні довгострокові стосунки.

З когнітивної точки зору також цікаво визначити значення фамілізму для міжособистісної прихильності в довгострокових стосунках. Вважається, що міжособистісна прихильність є тією складовою любові, яка найбільшою мірою відноситься до тривалих стосунків, як офіційних, так і неформальних.

Через неоднорідність і широту поняття зобов'язання було взято до уваги три його виміри. Зв'язок з партнером описує силу близькості та емоційних зв'язків з партнером, ступінь, в якому вони дотримуються своїх зобов'язань, віддають себе партнеру та ставляться до нього як до найважливішої людини. Турбота про благополуччя партнера проявляється у відчутті потрапити в пастку стосунків. А важливість стосунків показує нам, наскільки серйозно ставляться до стосунків і чи є вони пріоритетними.

Наведені міркування були теоретичним підґрунтям для здійснення психологічного дослідження проблеми співіснування сімейних цінностей з якістю міжособистісних стосунків у близьких стосунках. Результати проведених досі досліджень щодо міжособистісної прихильності в близьких стосунках свідчать про недостатню значущість основного впливу статі. Підкреслюється, що аналізи, проведені в обговорюваній сфері, насамперед

стосуються людей у ранньому дорослому віці. Висновки з вивчення відповідної літератури стали приводом для проведення в першій частині аналізу перевірки предикторів міжособистісної прихильності в близьких тривалих стосунках у групах людей, відібраних за віковим критерієм, тобто ранньому та середня дорослість. Періоди розвитку, прийняті в цьому дослідженні, стосуються припущень психології розвитку, зокрема теорії життєвого циклу Еріксона [30], яка припускає поділ людського життя на вісім етапів розвитку. Підкреслюється, що досвід побудови міжособистісних стосунків та їхня роль у розвитку особистості особливо зосереджені на шостому етапі (інтимність проти ізоляції, що веде до чесноти любові) та сьомому (генеративність проти застою, що веде до чесноти турботи), які стосуються підперіоди раннього та середнього дорослого віку, застосовані в дослідженні. Беручи до уваги припущення, що змінна статі є чинником, який диференціює стосунки дорослих між братами та сестрами головним чином щодо Теплоти, аналіз проводився окремо для жінок і чоловіків. Для змінних «Конфлікт» і «Суперництво» показники оцінювалися для всієї групи вибірки.

Передача цінностей між поколіннями є важливою метою соціалізації та є вирішальним процесом в індивідуальному розвитку та функціонуванні суспільства. Визначені як бажані абстрактні цілі, які застосовуються в різних ситуаціях, цінності використовуються для характеристики окремих людей і суспільств, для пояснення мотиваційних основ ставлень і поведінки та для відстеження суспільних змін у часі.

Сім'я є не лише найбільш актуальною ареною для набуття дітьми навичок стосунків протягом усього їхнього життя, але й основним контекстом для передачі цінностей: батьки й матері розглядаються як перші особи суспільства. Представники, «війська на передовій у вічній битві за передачу культури новонародженим». Традиційно трансмісія розглядалася як механізм, за допомогою якого відтворення цінностей відбувалося в кожному наступному поколінні. У цьому ключі основні наслідки передачі в сім'ї вимірювалися з точки зору відповідності дітей особистим цінностям батьків, неявно

припускаючи, що батьки хочуть, щоб їхні діти придбали пряму, повну копію їхніх власних особистих цінностей. Однак нещодавно це припущення піддалося критиці, оскільки воно зводить передачу до процесу автоматичного копіювання.

За останні десятиліття психологічні дослідження досягли значного прогресу в напрямку визнання динамічної природи передачі цінностей між поколіннями. Зараз трансмісія концептуалізується як інтерактивний процес, у якому передбачається, що батьки та діти мають властиву здатність ініціювати дії, осмислювати свою взаємодію один з одним і вибирати. Відмінності між поколіннями можуть впливати з вибору батьків щодо того, які цінності вони будуть передавати, а також з вибору дітей прийняти або відкинути їх.

Цінності, які батьки найбільше хотіли б бачити у своїх дітей, у літературі зазвичай називають «цінностями соціалізації». Іноді батьки можуть визнати необхідність розрізняти те, що добре для них самих, і те, що може бути корисним для їхніх дітей. Виявлення того, що батьки можуть терпіти дві диференційовані системи цінностей, одну для себе, а іншу для своїх дітей, свідчить про те, що батьки змінюють свої соціальні цінності, щоб вони відповідали тому, що, на їхню думку, є корисним для їхніх дітей. Це особливо ймовірно в дитячому підлітковому віці, оскільки батьки розуміють, що їм потрібно підготувати своїх дітей до соціального життя. Дійсно, підлітковий вік є часом розвитку ідентичності, що характеризується напругою між зростаючою потребою в автономії та зростаючою відповідністю очікуванням сім'ї та суспільства, причому останні є важливими для набуття моделей відповідної поведінки. Звичайно, крім зусиль батьків існують інші впливи соціалізації (наприклад, горизонтальна передача між членами одного покоління, як-от однолітки), а також генетичні та екологічні впливи на розвиток цінностей підлітків.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

2.1. Організація та проведення дослідження

Емпіричною базою цієї дипломної роботи послужили матеріали, отримані щодо життєвих цінностей молодого подружжя, які перебувають у офіційному шлюбі.

Характеристика вибірки: у дослідженні брало участь 96 респонденти: 48 пар, які перебувають у законному шлюбі. Вік респондентів віком від 21 до 30 років. Стаж у шлюбі від 1 до 3 років.

Етапи дослідження:

ивчення відмінностей ціннісних орієнтації молодого подружжя.

проведення емпіричного дослідження на двох вибірках.

загальнення та аналіз одержаних результатів за методиками «тест-опитувач задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка, «методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової, «методика ціннісних орієнтацій» М. Рокіча.

математична обробка даних за допомогою t-критерію Стьюдента.

Дослідження проходило в індивідуальній формі з кожним респондентом. Методики проводились із проміжком за один день. Першого дня пропонувалося відповісти на запитання тесту «опитувальник задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка; другого дня виконати завдання методики «ціннісних орієнтацій» М. Рокіча, і навіть методику «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубновий.

При розробці «опитувальника задоволеності шлюбом» автори виходили з тези про те, що «основним фактором, що скріплює подружні спілки, є емоційні узи - кохання, емоційна прихильність». Відповідно до цього вони припустили,

що «суб'єктивна задоволеність/незадоволеність шлюбом за своєю природою радше є узагальненою емоцією, генералізованим переживанням, ніж наслідком раціональної оцінки успішності шлюбу за тими чи іншими параметрами».

При розробці вихідного набору тверджень для опитувальника автори виходили з уявлення про задоволеність шлюбом як про досить стійке емоційне явище – почуття, яке може виявлятися як безпосередньо в емоціях, що виникають у різних ситуаціях, так і в різноманітних думках, оцінках, порівняннях.

Процедура проведення: респонденту пред'являвся «тест-опитувач задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка, де йому пропонувалося відповісти на запитання за наступною інструкцією: «Уважно прочитайте кожне твердження та виберіть один із варіантів відповіді».

Результати по «Тесту-опитувальнику задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка оброблялися наступним чином: при вибраному варіанті відповіді (а, б або в) нараховується певна кількість балів (2; 1). ; 0). Далі підраховується сумарний бал з усіх відповідей.

Високий бал говорить про задоволеність відносинами та шлюбом.

-16 балів – абсолютно неблагополучні відносини;

-22 бали - неблагополучні відносини;

-26 балів - скоріше неблагополучні відносини;

-29 балів – перехідні відносини;

-32 балів – скоріше благополучні відносини;

-38 балів – благополучні відносини;

-40 балів – абсолютно благополучні відносини;

Також було використано найпоширеніша у час методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича, заснована на прямому ранжируванні списку цінностей.

М. Рокич розрізняє два класи цінностей:

- термінальні - переконання у цьому, що кінцева мета індивідуального існування вартий того, щоб до неї прагнути;
- інструментальні - переконання в тому, що якийсь образ дій або властивість особистості є кращим у будь-якій ситуації.

Цей поділ відповідає традиційному поділу на цінності-цілі та цінності-кошти.

У цьому дослідженні використовували обидва списки цінностей за методикою М. Рокіча.

Респонденту по черговості пред'являлися обидва списки, які з 18 цінностей у кожному, на аркушах паперу за абеткою. У списку піддослідний надає кожній цінності ранговий номер. Були використані методику розроблену С. С. Бубновою.

Методика спрямовано вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості реальних умовах життєдіяльності.

Інструкція: «Цей опитувальник спрямований на дослідження вашої особистості та ваших стосунків. Відповідайте якомога швидше, довго не роздумуючи над кожним питанням. Пам'ятайте, що поганих чи добрих відповідей немає, є лише ваша власна думка. Відповідати треба так чи ні. У бланку відповідей це відповідно «+» або «-», які потрібно проставити поряд із номером питання.»

Обробка та інтерпретація результатів методики «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості», розроблена С. С. Бубновою, проводилася наступним чином.

Ступінь виразності кожної з поліструктурних ціннісних орієнтацій особистості визначалася за допомогою ключа, представленого в бланку відповідей. Відповідно до цього підраховувалася кількість позитивних відповідей у всіх одинадцяти стовпцях, а результат записувався у графі з номером питання. Перерахуємо ці цінності в узагальненому вигляді:

- приємне проведення часу, відпочинок;
- високий матеріальний добробут;
- пошук та насолода прекрасною;
- допомога та милосердя до інших людей;
- кохання;
- пізнання нового у світі, природі, людині;
- високий соціальний статус та управління людьми;
- визнання та повага людей, і вплив на оточуючих;
- соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві;
- спілкування;
- здоров'я.

Стимульний матеріал: бланки перерахованих вище методик, ручка або олівець.

Математична обробка даних здійснювалася методом математичної обробки даних за допомогою t-критерію Стьюдента.

Визначення коефіцієнта кореляції для підтвердження відмінностей між двома вибірками (молоді чоловіки та жінки) було здійснено за допомогою розрахунку t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок.

Це параметричний метод, що використовується для перевірки гіпотез про достовірність різниці середніх при аналізі кількісних даних про популяції з нормальним розподілом та з однаковою варіансою. Метод Стьюдента різний для незалежних та залежних вибірок. Незалежні вибірки виходять щодо двох різних груп піддослідних (у нашому експерименті це група чоловіків і група жінок).

Розрахунок t-критерію Стьюдента проводився на підтвердження відмінності в ціннісних орієнтаціях у молодого подружжя.

Розрахунок критерію Стьюдента проводився так:

- Обчислити середнє арифметичне та стандартне відхилення для першої вибірки.
- Обчислити середнє арифметичне та стандартне відхилення для другої вибірки.
- Обчислення стандартного відхилення проводиться наступним чином:
 - знайти різницю між індивідуальним значенням та середнім арифметичним;
 - знайти суму квадратів різниці;
 - обчислити δ за формулою.

$$\delta = \sqrt{\frac{\sum (X_i - \bar{X})^2}{n - 1}}$$

Обчислити емпіричне значення критерію за формулою

$$t = \frac{M_1 - M_2}{\sqrt{\frac{\delta_1^2}{N_1} + \frac{\delta_2^2}{N_2}}}$$

Визначити кількість ступенів свободи: $V = (n_1 + n_2) - 2$

Зіставити по таблиці t критичне та t емпіричне.

Результати дослідження

Із запропонованими завданнями всі випробувані успішно впоралися. Однак, слід зазначити, що методика «Ціннісних орієнтацій» розроблена М. Рокичем, а також методика С. С. Бубнової «Діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» викликали складнощі у більшості респондентів. Причому, більшості чоловіків запропоноване їм завдання здавалося складнішим, ніж їхнім подружжям. Жінки виконували завдання набагато цікавіше, з яскраво вираженим інтересом.

На наступному етапі було проведено якісний та кількісний аналіз тестових даних. Провівши експеримент і зробивши первинну обробку даних, ми отримали наступні результати.

Результати, отримані під час проведення опитувальника «Тесту-опитувальника задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка «Задоволеність та рівень задоволеності» представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Результати за методикою «Рівень задоволеності шлюбом»

№ пари	Скоріше неблагополу чні стосунки	Перехідні відносини 27-29	Благополучні стосунки 33-38	Абсолютно благополучні стосунки
Пара № 1 чоловік				
дружина				
Пара №2 чоловік				
дружина				
Пара №3 чоловік				
дружина				
Пара №4 чоловік				
дружина				
Пара №5 чоловік				
дружина				
Пара №6 чоловік				
дружина				
Пара №7 чоловік				
дружина				
Пара №8 чоловік				
дружина				
Пара № 9 чоловік				
дружина				
Пара №10 чоловік				
дружина				
Пара №11 чоловік				

дружина				
Пара №12 чоловік				
дружина				
Пара №13 чоловік				
дружина				
Пара №14 чоловік				
дружина				
Пара №15 чоловік				
дружина				
Пара №16 чоловік				
дружина				
Пара № 17 чоловік				
дружина				
Пара №18 чоловік				
дружина				
Пара №19 чоловік				
дружина				
Пара №20 чоловік				
дружина				
Пара №21 чоловік				
дружина				
Пара №22 чоловік				
дружина				
Пара №23 чоловік				
дружина				
Пара №24 чоловік				
дружина				
Пара № 25 чоловік				
дружина				
Пара №26 чоловік				
дружина				
Пара №27 чоловік				
дружина				

Пара №28 чоловік				
дружина				
Пара №29 чоловік				
дружина				
Пара №30 чоловік				
дружина				
Пара №31 чоловік				
дружина				
Пара №32 чоловік				
дружина				
Пара № 33 чоловік				
дружина				
Пара №34 чоловік				
дружина				
Пара №35 чоловік				
дружина				
Пара №436 чоловік				
дружина				
Пара №37 чоловік				
дружина				
Пара №38 чоловік				
дружина				
Пара №39 чоловік				
дружина				
Пара №40 чоловік				
дружина				
Пара № 41 чоловік				
дружина				
Пара №42 чоловік				
дружина				
Пара №43 чоловік				
дружина				
Пара №44 чоловік				

дружина				
Пара №45 чоловік				
дружина				
Пара №46 чоловік				
дружина				
Пара №47 чоловік				
дружина				
Пара №48 чоловік				
дружина				
Пара № 49 чоловік				
дружина				
Пара № 50 чоловік				
дружина				
Пара № 51 чоловік				
дружина				
Пара № 52 чоловік				
дружина				
Пара № 53 чоловік				
дружина				
Пара № 54 чоловік				
дружина				
Пара № 55 чоловік				
дружина				
Пара № 56 чоловік				
дружина				
Пара № 57чоловік				
дружина				
Пара № 58 чоловік				
дружина				
Пара №59 чоловік				
дружина				
Пара № 60 чоловік				
дружина				

Пара № 61 чоловік				
дружина				
Пара № 62 чоловік				
дружина				
Пара № 63 чоловік				
дружина				
Пара № 64 чоловік				
дружина				
Пара № 65 чоловік				
дружина				
Пара № 66 чоловік				
дружина				
Пара № 67 чоловік				
дружина				
Пара № 68 чоловік				
дружина				
Пара № 69 чоловік				
дружина				
Пара № 70 чоловік				
дружина				
Пара № 71 чоловік				
дружина				
Пара № 72 чоловік				
дружина				
Пара № 73 чоловік				
дружина				
Пара № 74 чоловік				
дружина				
Пара № 75 чоловік				
дружина				
Пара № 76 чоловік				
дружина				
Пара № 77 чоловік				

дружина				
Пара № 78 чоловік				
дружина				
Пара № 79 чоловік				
дружина				
Пара № 80 чоловік				
дружина				
Пара № 81 чоловік				
дружина				
Пара № 82 чоловік				
дружина				
Пара № 83 чоловік				
дружина				
Пара № 84 чоловік				
дружина				
Пара № 85 чоловік				
дружина				
Пара № 86 чоловік				
дружина				
Пара № 87 чоловік				
дружина				
Пара № 88 чоловік				
дружина				
Пара № 89 чоловік				
дружина				
Пара № 90 чоловік				
дружина				
Пара № 91 чоловік				
дружина				
Пара № 92 чоловік				
дружина				
Пара № 93 чоловік				
дружина				

Пара № 94 чоловік				
дружина				
Пара № 95 чоловік				
дружина				
Пара № 96 чоловік				
дружина				

З табл. 2.1 бачимо, що з молодих чоловіків, які у офіційному шлюбі наступний рівень задоволеності: швидше неблагополучні відносини спостерігаються в 12,5 % опитаних; перехідні відносини у 12,5% опитаних; благополучні відносини у 25% опитаних; та абсолютно благополучні стосунки у шлюбі спостерігаються у 50% опитаних.

Також з таблиці можна бачити, що серед молодих жінок, які перебувають в офіційному шлюбі, спостерігається абсолютно схожий рівень задоволеності: швидше неблагополучні відносини у 12,5% опитаних, перехідні відносини у 12,5% опитаних, благополучні відносини у 25% опитаних; абсолютно благополучні стосунки у шлюбі спостерігаються у 50% опитаних.

Отримані результати можна пояснити особливостями молодого сім'ї та конкретної цієї вибірки. У цій вибірці подружжя явно намагається гармонізувати відносини, знайти шляхи вирішення будь-яких проблем через компроміс.

За результатами тесту - опитувальника задоволеності шлюбом, сім'ї, які у дослідженні, розділилися на 2 групи:

До групи стабільних увійшли сім'ї, які суб'єктивно задоволені своїм шлюбом, оцінювані за шкалою як благополучні і абсолютно благополучніші стійкості своїх сімейних відносин і не дає можливості їхнього розпаду.

До групи проблемних сімей увійшли подружні пари, незадоволені своїми сімейними відносинами, які усвідомлюють можливість розпаду сім'ї, але не

бажають його (25% опитаних). Відносини у шлюбі за шкалою оцінюються як перехідні, скоріше неблагополучні.

Наочно результати рівня задоволеності шлюбом у чоловіків та жінок, представлені на рис. 2.1 та рис. 2.2.

Рисунок 2.1 – Рівень задоволеності шлюбом серед чоловіків

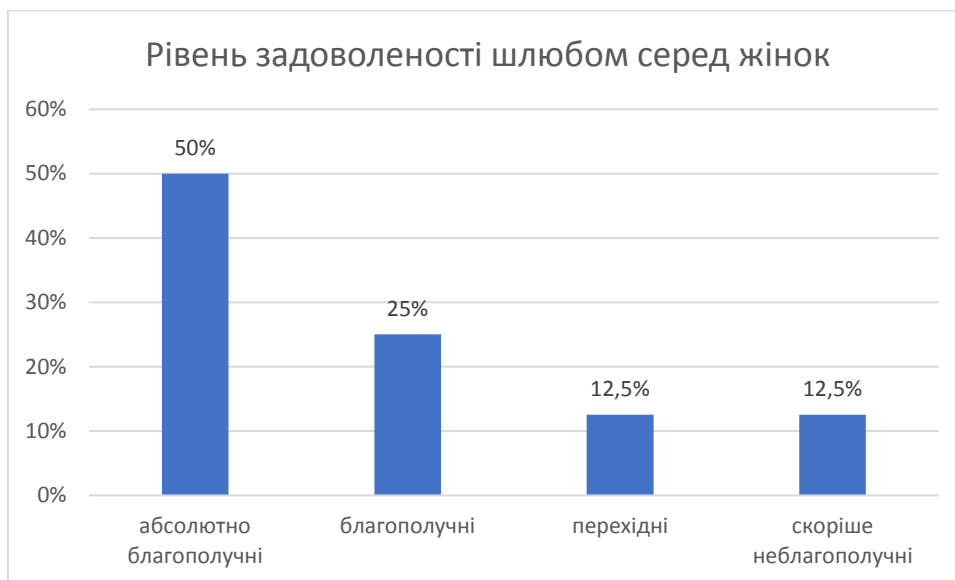

Рисунок 2.2 – Рівень задоволеності шлюбом серед чоловіків

На підставі результатів, представлених у таблиці, можна проаналізувати та порівняти дані окремо за чоловіками та дружинами.

Результати за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича за списком А (термінальні цінності) представлені у відсотковому співвідношенні табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Результати відсоткового співвідношення за методикою М. Рокіча серед чоловіків та жінок

Назва цінності	Чоловіки	Жінки
1. Активне діяльнісне життя		
2. Життєва мудрість		
3. Здоров'я		
4. Цікава робота		
5. Краса природи, мистецтва		
6. Кохання		
7. Матеріальні блага		
8. Наявність добрих друзів		
9. Суспільне визнання		
10. Пізнання		
11. Продуктивне життя		
12. Розвиток		
13. Розваги		
14. Свобода, незалежність		
15. Щасливе сімейне життя		
16. Щастя інших		
17. Творчість		
8. Впевненість у собі		

На основі отриманих результатів, отриманих за методикою М. Рокича, можна зробити висновки про те, що найбільш значущими термінальними цінностями для молодих чоловіків, які перебувають у законному шлюбі, є:

- Кохання 95.5%
- Здоров'я 89.9%
- Щасливе сімейне життя 85.1%
- Матеріальні блага 68.8%
- Впевненість у собі 65.6%
- Цікава робота 64.2%
- Наявність добрих друзів 62.8%
- Свобода, незалежність 51.4%

- Продуктивне життя 48.3%
- Активне діяльнісне життя 46.9%
- Суспільне визнання 46.5%
- Розвиток 43.8%
- Пізнання 42.0%
- Життєва мудрість 39.9%
- Розваги 31.9%
- Щастя інших 28.1%
- Творчість 27.4%
- Краса природи, мистецтва 11.8%

На основі отриманих результатів за методикою М. Рокича можна зробити висновки про те, що найбільш значущими термінальними цінностями для молодих жінок, які перебувають у законному шлюбі, є:

- Кохання 89.6%
- Здоров'я 84.0%
- Щасливе сімейне життя 80.2%
- Впевненість у собі 70.8%
- Наявність добрих друзів 70.5%
- Цікава робота 60.4%
- Розвиток 55.9%
- Пізнання 50.3%
- Активне діяльнісне життя 48.3%
- Життєва мудрість 46.5%
- Матеріальні блага та щастя інших 44.4% та 44.4%
- Суспільне визнання 43.1%
- Продуктивне життя 41.7%
- Свобода, незалежність 40.6%
- Творчість 39.2%

- Розваги 24.7%
- Краса природи, мистецтва 15.3%

Порівнюючи отримані результати окремо чоловіків та жінок, можна сказати, що у розстановці цінностей існують і схожість та відмінності. Так, наприклад, і чоловіки і жінки віддають перевагу таким цінностям як любов, здоров'я та щасливе сімейне життя, однаково відносячи їх відповідно на 1-е, 2-ге та 3-тє місця. Такі цінності як творчість та розваги були віднесені чоловіками на 17 (27,4%) та 15 (31,9%) місця, жінки віднесли ці цінності на 15 (39,2%) та 16 (24,7%) місця відповідно. Тобто. і серед чоловіків і серед жінок ці цінності займають приблизно однакові місця у ієрархії. Можливо це пов'язано з тим, що в сучасного подружжя бракує часу на творчість, а також тим, що в наш час більше доводиться думати про матеріальні цінності, ніж духовні. Цим також можна пояснити низький показник за шкалою «краса природи та мистецтва» серед чоловіків 18 (11,8%) та серед жінок 17 (15,3%) місця.

Така цінність як «наявність добрих друзів» також була оцінена приблизно однаково. Чоловіки віднесли її на 7 (62,8), а жінки – на 5 (70,5%) місця. Така цінність, як матеріальні блага, була віднесена чоловіками на 4 місце (68,8%), жінки ж віднесли цю цінність на 11 місце (44,4%). Це може бути пов'язано з тим, що чоловіки більшою мірою усвідомлюють свою відповідальність за матеріальний добробут сім'ї та покращення сімейного благополуччя. Істотні відмінності існують і в розміщенні такої цінності як свобода, незалежність. Чоловіки віднесли цінність на 8 (51,4%), а жінки відводять на 14 (40,6%) місце відповідно. Інші цінності розставлені приблизно однаковому порядку, істотних відмінностей немає.

Наочно результати методики «Ціннісних орієнтацій», розробленої М. Рокичем, представлені на рис. 2.3.

Список А. Термінальні цінності

Рисунок 2.3 – Розподіл термінальних цінностей

Результати за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича за списком Б (інструментальні цінності) у відсотковому співвідношенні представлені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Результати відсоткового співвідношення за методикою М. Рокіча серед чоловіків та жінок

Назва цінності	Чоловіки	Жінки
1. Акуратність		
2. Вихованість		
3. Високі запити		
4. Життєрадісність		
5. Виконавчість		
6. Незалежність		
7. Непримиренність до недоліків		
8. Освіченість		
9. Відповідальність		
10. Раціоналізм		
11. Самоконтроль		
12. Сміливість		

13. Тверда воля		
14. Терпимість		
15. Широта поглядів		
16. Чесність		
17. Ефективність у справах		
18. Чуйність		

На основі отриманих результатів за методикою М. Рокича, можна зробити висновки про те, що найбільш значущими інструментальними цінностями для молодих чоловіків, які перебувають у законному шлюбі, є:

- Життєрадісність 70.1%
- Відповідальність 69.4%
- Чесність 69.1%
- Тверда воля (уміння наполягти на своєму) 68.8%
- Незалежність 66.7%
- Раціоналізм 66.3%
- Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів 63.5%
- Спроможність до виконання 60.8%
- Ефективність у справах 56.6%
- Широта поглядів 51.4%
- Освіченість та самоконтроль 47.9% та 47.9%
- Чуйність 46.5%
- Вихованість 45.1%
- Терпимість 40.6%
- Акуратність 37.2%
- Непримиренність до недоліків у собі та інших 22.9%
- Високі запити 19.1%

На основі отриманих результатів за методикою М. Рокича можна зробити висновки про те, що найбільш значущими інструментальними цінностями для молодих жінок, які перебувають у законному шлюбі, є:

- Чесність 74.3%
- Відповідальність 70.8%
- Життєрадісність 69.1%
- Незалежність 67.4%
- Вихованість 66.3%
- Освіта 63.5%
- Широта поглядів 58.0%
- Самоконтроль 54.5%
- Чуйність 53.5%
- Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів 52.1%
- Спроможність до виконання та тверда воля 50.3% та 50.3%
- Акуратність 46.5%
- Терпимість 45.8%
- Ефективність у справах 45.1%
- Раціоналізм 42.4%
- Високі запити 26.4%
- Непримиренність до недоліків у собі та інших 13.5%

У розміщенні цінностей зі списку Б, так само існують як схожість так і певні відмінності. Таку цінність як життєрадісність, чоловіки, що у дослідженні, відносять на 1(70.1%) місце. На і 2(69.4%) та 3(69.1%) місця відповідно віднесено такі цінності як відповідальність та чесність. Жінки мають ці ж цінності в дещо іншому порядку. На 1(74.4%) місце в ієрархії віднесено таку цінність як чесність. Відповідальність та життєрадісність віднесено на 2(70.8%) та 3(69.1%) місце відповідно. Такі цінності як високі запити та непримиренність до недоліків у собі та інших подружжя однаково відносять на останні та передостанні місця. Чоловіки відносять

непримиренність до недоліків на 16 (22,9%), а високі запити на 17 (19,1%) місця.

Жінки ж віднесли високі запити на 16 (26,4%), а непримиренність до недоліків на останнє 17 (13,5%) місце. Приблизно такому порядку розташовуються такі цінності як незалежність, толерантність, акуратність.

У розстановці інших інструментальних цінностей спостерігається більше відмінностей, ніж подібності. Істотні відмінності спостерігаються у розстановці таких цінностей як раціоналізм, ефективність у справах, освіченість, вихованість. Чоловіки відносять ці цінності на 6 (66.3%), 9 (66.6%), 11 (47.9%) і 13 (45.1%) місця відповідно. Жінки мають ці ж цінності на 15-му (42.4%), 14-му (45.1%), 6-му (63.5%) і 5-му (66.3%) місцях.

Виходячи з представлених результатів дослідження, можна зробити висновки, що у розстановці цінностей між чоловіками та жінками існують як схожості та відмінності.

Наочно результати методики «Ціннісних орієнтацій» розробленої М. Рокичем показано на рис. 2.4.

Рисунок 2.4 – Розподіл інструментальних цінностей

Результати, отримані під час обробки результатів методики «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» розробленої С. С. Бубновою, вказані у табл. 2.4 у відсотковому співвідношенні:

Таблиця 2.4

Відсоткове співвідношення за методикою Бубнової серед чоловіків та жінок

Назва цінності	Чоловіки	Жінки
1. Приємне проведення часу, відпочинок.		
2. Високий матеріальний добробут		
3. Пошук та насолода прекрасним.		
4. Допомога та милосердя до інших людей.		
5. Кохання.		
6. Пізнання нового у світі, природі, людині.		
7. Високий соціальний статус та управління людьми.		
8. Визнання та повага людей та вплив на оточуючих.		
9. Соціальна активність задля досягнення позитивних змін у суспільстві.		
10. Спілкування.		
11. Здоров'я.		

На основі отриманих результатів за методикою «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової можна зробити висновки про те, що найбільш значущими цінностями для молодих чоловіків, які перебувають у шлюбі, є:

- Кохання 73,9 %
- Визнання та повага людей та вплив на оточуючих 64,5%
- Здоров'я 59,3%
- Високий матеріальний добробут 52,1%
- Приємне проведення часу 51%
- Допомога та милосердя до інших людей 47,9%
- Пізнання нового у світі, природі, людині 40,6%

- Спілкування 39,5%
- Пошук та насолода прекрасним 37,5%
- Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві 36,4%
- Високий соціальний статус та управління людьми 34,4%

На основі отриманих результатів за методикою «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової можна зробити висновки про те, що найбільш значущими цінностями для молодих жінок, які перебувають у шлюбі, є:

- Визнання та повага людей та вплив на оточуючих 74,9%
- Кохання 71,8%
- Допомога та милосердя до інших людей 69,7%
- Приємне проведення часу, відпочинок 56,2%
- Пізнання нового у світі, природі, людині 55,3%
- Пошук та насолода прекрасним 55,2%
- Здоров'я 54,2%
- Високий матеріальний добробут 46,7%
- Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві 43,7%
- Спілкування 42,7%
- Високий соціальний статус та управління людьми 32,3%

Проаналізувавши результати методики «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової, ми бачимо, що найбільша кількість балів у молодих чоловіків одружених, зазначається за шкалою «любов». Показник за цією шкалою посідає перше місце (73,9%). У молодих жінок цей показник посідає друге місце (71,8%). Перше місце за шкалою у молодих жінок, які перебувають у шлюбі займає показник «Визнання та повага людей та вплив на оточуючих» (74,9%).

Порівнюючи показник за шкалою «спілкування» відзначимо, що чоловіки займають восьме місце (39,5%), тоді як в жінок цей показник перебуває в десятому місці (42,7%). Показник за шкалою «приємне проведення часу, відпочинок» зайняв серед чоловіків 5 (51%), а серед жінок 4 місце (56,2%). Порівнюючи показники за шкалами «допомога та милосердя до інших людей» та «пошук та насолода прекрасним», цікаво відзначити, що серед чоловіків дані показники займають відповідно 6 (47,9%) та 9 (37,5%) місця. У той час як серед жінок ці ж показники займають відповідно 3(69,7%) та 6(55,2%) місця. Показник за шкалою "високий матеріальний добробут" посідає серед чоловіків 4 місце (52,1%), серед жінок 8 місце (46,7%). Даний результат, можливо, пояснюється тим, що чоловіки більш ніж жінки усвідомлюють свою значущість та відповідальність у матеріальному благополуччі сім'ї. Показник за шкалою здоров'я знаходиться серед чоловіків на 3-му місці (59,3%), серед жінок на 7-му місці (54,2%).

Показники за іншими шкалами розташовуються приблизно на однакових місцях і серед чоловіків і серед жінок. Так, показники за шкалою «пізнання нового у світі, природі, людині» та «соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві» серед чоловіків розташовуються відповідно на 7-му місці (40,6%) та 10-му (36,4%)). Серед жінок дані показники посідають відповідно 5 (55,3%) і 9 (43,7%) місця. Останнє 11-е місце серед чоловіків (34,4%) і серед жінок (32,3%) займає показник за шкалою «високий статус і управління людьми». Це можна пояснити тим, що у цій вибірці подружжя більше спрямовані сім'ю і внутрішньосімейні цінності, ніж кар'єру і прагнення зайняти вищу становище у суспільстві.

Наочні результати методики, розробленої С. С. Бубновою, показані на рис. 2.5.

Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості.

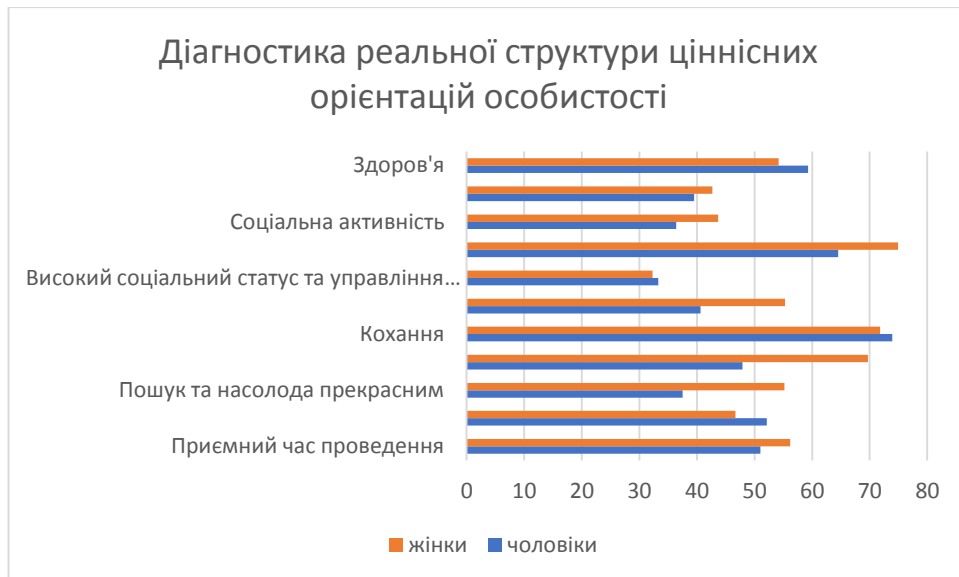

Рисунок 2.5 – Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості

Загалом за результатами двох методик: «Ціннісні орієнтації» М. Рокича та «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової можна сказати, що молоді жінки, які перебувають в офіційному шлюбі, більше прагнуть розвитку і пізнання, ніж чоловіки. А також вище, ніж чоловіки оцінюють життєву мудрість і наголошують на необхідності життєвої мудрості в сімейному житті. Це може бути пов'язано з тим, що в даній вибірці жінки надають великого значення постійному розвитку та самовдосконаленню. А також більше прагнуть гармонізації та постійного зміцнення сімейних взаємин.

У той час як чоловіки більш орієнтовані на матеріальне благополуччя сім'ї, наявність постійної роботи, що дає відчуття стабільності та впевненості у собі. Загалом можна сказати, що у цій вибірці молоде подружжя найбільше спрямовані на внутрішньосімейні цінності, любов. Відзначається сильне прагнення молодого подружжя мати міцну сім'ю, міцні та гармонійні взаємини один з одним.

Отримані нами дані були оброблені методом математичної статистики.

Визначення коефіцієнта кореляції для підтвердження відмінностей у ціннісних орієнтаціях молодих чоловіків і жінок, які живуть в офіційному шлюбі, було здійснено за допомогою розрахунку t-критерію Стюдента для незалежних вибірок.

Зробивши розрахунки за допомогою даного критерію, ми отримали такі дані між двома вибірками (чоловіками та жінками):

Таблиця 2.5

Результати математичної статистики за методикою М. Рокіча

Термінальні цінності

Найменування ціннісної орієнтації	Т емп.	Тенденція до розходження
1. Активне діяльнісне життя		не спостерігається
2. Життєва мудрість		не спостерігається
3. Здоров'я		не спостерігається
4. Цікава робота		не спостерігається
5. Краса природи, мистецтва		є
6. Кохання		є
7. Матеріальні блага		виражена
8. Наявність добрих друзів		є
9. Суспільне визнання		не спостерігається
10. Пізнання		є
11. Продуктивне життя		є
12. Розвиток		є
13. Розваги		є
14. Свобода, незалежність		є
15. Щасливе сімейне життя		не спостерігається
16. Щастя інших		є
17. Творчість		виражена
18. Впевненість у собі		не спостерігається

Аналізуючи результати таблиці, було виявлено достовірні розбіжності за такими цінностями:

- Матеріальні блага
- Творчість
- Тенденція до різниці спостерігається також за цінностями:
- Краса природи, мистецтва
- Кохання
- Наявність добрих друзів
- Пізнання
- Продуктивне життя
- Розвиток
- Розваги
- Свобода, незалежність
- Щастя інших

Таблиця 2.6

Результати математичної статистики за методикою М. Рокіча

Інструментальні цінності

Найменування ціннісної орієнтації	Т емп.	Тенденція до розходження
1. Акуратність		є
2. Вихованість		виражена
3. Високі запити		не спостерігається
4. Життєрадісність		виражена
Спроможність до виконання		є
6. Незалежність		не спостерігається
7. Непримиренність		є
8. Освіченість		виражена
9. Відповідальність		не спостерігається
10. Раціоналізм		виражена
11. Самоконтроль		не спостерігається
12. Сміливість		є
13. Тверда воля		виражена
14. Терпимість		не спостерігається

15. Широта поглядів		не спостерігається
16. Чесність		не спостерігається
17. Ефективність у справах		є
18. Чуйність		не спостерігається

Аналізуючи результати таблиці, нами було виявлено достовірні розбіжності за такими цінностями:

- Вихованість
- Життєрадісність
- Освіченість
- Раціоналізм
- Тверда воля
- Тенденція до різниці спостерігається також за цінностями:
- Акуратність
- Спроможність до виконання
- Непримиренність
- Сміливість
- Ефективність у справах

Таблиця 2.7

Результати математичної статистики за методикою С. С. Бубнової

Найменування ціннісної орієнтації	Т емп.	Тенденція до розходження
1. Приємне проведення часу, відпочинок		не спостерігається
2. Високий матеріальний добробут		не спостерігається
3. Пошук та насолода прекрасним		є
4. Допомога та милосердя до інших людей		виражена
5. Кохання		не спостерігається
6. Пізнання нового у світі, природі, людині		виражена
7. Високий соціальний статус та управління людьми		не спостерігається
8. Визнання та повага людей та вплив на оточуючих		виражена
9. Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві		є

10. Спілкування		не спостерігається
11. Здоров'я		не спостерігається

Аналізуючи результати таблиці, нами було виявлено достовірні розбіжності за такими цінностями:

- Допомога та милосердя до інших людей
- Пізнання нового у світі, природі, людині
- Визнання та повага людей та вплив на оточуючих
- Тенденція до різниці спостерігається також за цінностями:
- Пошук та насолода прекрасною
- Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві

Визначення коефіцієнта кореляції для підтвердження відмінностей між ціннісними орієнтаціями молодих людей, які живуть в офіційному шлюбі, зроблене за допомогою розрахунку t-критерію Стюдента для незалежних вибірок показало, що відмінності між ціннісними орієнтаціями молодих чоловіків і жінок, які живуть в офіційному шлюбі, є достовірними, і є статистичними. значущими. Але тенденція до відмінності спостерігається не за всіма цінностями, а лише за деякими з них, що наочно представлено в табл.

За низкою цінностей простежується виражена тенденція до відмінності, а, по деяким цінностям немає зовсім.

Висновки до розділу 2

Емпіричною базою цієї дипломної роботи послужили матеріали, отримані щодо життєвих цінностей молодого подружжя, які перебувають у офіційному шлюбі.

Характеристика вибірки: у дослідженні брало участь 96 респонденти: 48 пар, які перебувають у законному шлюбі. Вік респондентів віком від 21 до 30 років. Стаж у шлюбі від 1 до 3 років.

Етапи дослідження:

ивчення відмінностей ціннісних орієнтації молодого подружжя.

проведення емпіричного дослідження на двох вибірках.

загальнення та аналіз одержаних результатів за методиками «тест-опитувач задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка, «методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С.С. Бубнової, «методика ціннісних орієнтацій» М. Рокіча.

математична обробка даних за допомогою t-критерію Стьюдента.

Дослідження проходило в індивідуальній формі з кожним респондентом. Методики проводились із проміжком за один день. Першого дня пропонувалося відповісти на запитання тесту «опитувальник задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка; другого дня виконати завдання методики «ціннісних орієнтацій» М. Рокича, і навіть методику «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової.

агалом за результатами двох методик «Ціннісні орієнтації» М. Рокича та «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової можна сказати, що у цій вибірці молоде подружжя найбільше орієнтовані на внутрішньосімейні цінності, любов. Відзначається сильне прагнення молодого подружжя мати міцну сім'ю, міцні та гармонійні взаємини один з одним. Проте можна зазначити, що у ціннісних орієнтацій молодих чоловіків і жінок, які перебувають у офіційному шлюбі, існують як схожість, і відмінності.

Тобто, наприклад, серед чоловіків і серед жінок такі цінності як творчість і розваги займають приблизно однакові місця в ієрархії. Можливо це пов'язано з тим, що в сучасного подружжя бракує часу на творчість, а також тим, що в наш час більше доводиться думати про матеріальні цінності, ніж духовні. Цим

також можна пояснити низький показник за шкалою «краса природи та мистецтва» серед чоловіків та жінок.

Що ж до явних відмінностей, то чоловіки у цій вибірці надають більше значення матеріальному добробуту сім'ї, наявності постійної роботи. Це пов'язано з тим, що чоловіки більшою мірою усвідомлюють свою відповідальність за матеріальний добробут сім'ї та поліпшення сімейного благополуччя. Наявність постійної роботи та можливості стабільного заробітку дає відчуття надійності та впевненості у собі. Жінки ж на відміну від свого подружжя більше прагнуть постійного розвитку та самовдосконалення, гармонізації та зміцнення сімейних взаємин. А також наголошують на необхідності наявності життєвої мудрості в сімейному житті. Такі результати знову ж таки пояснюються особливостями даної вибірки. Подружжя стійко спрямовані на сім'ю та внутрішньосімейні цінності. Фактично немає у цій вибірці орієнтації подружжя на кар'єру і прагнення зайняти високе становище у суспільстві. Цим також можна пояснити досить високий рівень задоволеності шлюбом у цій вибірці (75% опитаних). Це подружжя відзначає повну впевненість у стійкості своїх сімейних відносин і не дає можливості їх розпаду.

Провівши дане дослідження, метою якого було виявлення відмінностей у ціннісних орієнтаціях, у молодих чоловіків і жінок, які живуть в офіційному шлюбі з використанням низки методик, спрямованих на вирішення поставленої нами мети, ми можемо припустити, що ці відмінності існують.

Провівши математичну статистику з використанням t критерію Стюдента, ми так само переконалися, що різницю між нашими вибірками (чоловіки і жінки, які живуть в офіційному шлюбі) є достовірно значущими, проте, відмінності були виявлені не за всіма цінностями, а лише за деякими їх.

ВИСНОВКИ

інності можуть викликати афективні (почуття), а також когнітивні (мислення) реакції. Вплив цінностей на судження та поведінку можна побачити незалежно від того, є цінність явною частиною прийняття рішень чи ні. Тобто значення може бути пов'язане з вибором, не будучи явним.

Цінності часто вивчають, через оцінку, наскільки важливі певні твердження для них самих людей або для людей у їхній групі. Ці методи покладатися на чіткі судження, які можуть підлягати такому ж різноманіттю обмежень, як і всі вимірювання самозвіту (включаючи, наприклад, чи можуть люди робити чіткі судження про те, що вони цінують, і соціальну бажаність – бажання говорити те, що запитувач буде схвалювати). Довіра до самозвіту ускладнює вивчення цінностей, і виникають постійні запитання щодо того, чи є вони «реальними», тобто чи можна показати, що вони справді мають причинно-наслідковий вплив на поведінку.

Цінності є каркасом, заснований на універсальних людських потребах у безпеці, автономії та зв'язку, що означало б, що оскільки всі культури стикаються з подібними проблемами, вони, ймовірно, будуть збігатися в цінностях (хоча не обов'язково у своєму рейтингу важливості кожної цінності). Щоб підтримувати групу, наприклад, люди повинні вірити, що їхнє місце в групі справедливо визначено, що влада застосовується справедливо, а не використовується у шкідливий спосіб.

Цінності можна концептуалізувати на індивідуальному та груповому рівнях. На індивідуальному рівні цінності – це інтерналізовані соціальні уявлення або моральні переконання, до яких люди звертаються як до остаточного обґрунтування своїх дій. Хоча індивіди в суспільстві, ймовірно, відрізняються відносною важливістю, яку приписують конкретній цінності, цінності є інтерналізацією соціокультурних цілей, які забезпечують засіб саморегуляції імпульсів, які інакше призвели б індивідів до конфлікту з

потреби груп і структур, у яких вони живуть. Отже, дискусія про цінності тісно пов'язана із суспільним життям. На рівні групи цінності – це сценарії або культурні ідеали, спільні для членів групи; «соціальний розум групи». Відмінності в цих культурних ідеалах, особливо тих, що мають моральний компонент, визначають і відрізняють різні соціальні системи. У цьому сенсі протестантська «етика» і «дух» капіталізму Вебера описують системи цінностей.

Сім'я є первинним середовищем розвитку людини, де людина набуває свого першого досвіду, моделей поведінки, базових знань про світ, а також моральних і соціальних норм. Це місце засвоєння цінностей, вірувань про шлюб, сім'ю, інших людей, радість і страждання, життя і смерть. Процесу передачі цінностей у сім'ї психологи відводять важливу роль в аспекті створення значень про себе, світ і стосунки особистості зі світом. Він відіграє роль стабілізації та регулювання соціальної поведінки, впливає на розвиток ідентичності індивіда, його функціонування в міжособистісних стосунках через формування здатності вирішувати проблеми. Дотримуючись припущень системної теорії, вважається, що власна система цінностей впливає на міжособистісні стосунки в різних підсистемах, від родини походження (батьки, діти, брати і сестри тощо), через позасімейні стосунки (у школі, на роботі), аж до зв'язку з партнером у тісні довгострокові стосунки.

З когнітивної точки зору також цікаво визначити значення фамілізму для міжособистісної прихильності в довгострокових стосунках. Вважається, що міжособистісна прихильність є тією складовою любові, яка найбільшою мірою відноситься до тривалих стосунків, як офіційних, так і неформальних.

Передача цінностей між поколіннями є важливою метою соціалізації та є вирішальним процесом в індивідуальному розвитку та функціонуванні суспільства. Визначені як бажані абстрактні цілі, які застосовуються в різних ситуаціях, цінності використовуються для характеристики окремих людей і суспільств, для пояснення мотиваційних основ ставлень і поведінки та для відстеження суспільних змін у часі.

Сім'я є не лише найбільш актуальною ареною для набуття дітьми навичок стосунків протягом усього їхнього життя, але й основним контекстом для передачі цінностей: батьки й матері розглядаються як перші особи суспільства. представники, «війська на передовій у вічній битві за передачу культури новонародженим». Традиційно трансмісія розглядалася як механізм, за допомогою якого відтворення цінностей відбувалося в кожному наступному поколінні. У цьому ключі основні наслідки передачі в сім'ї вимірювалися з точки зору відповідності дітей особистим цінностям батьків, неявно припускаючи, що батьки хочуть, щоб їхні діти придбали пряму, повну копію їхніх власних особистих цінностей. Однак нещодавно це припущення піддалося критиці, оскільки воно зводить передачу до процесу автоматичного копіювання.

За останні десятиліття психологічні дослідження досягли значного прогресу в напрямку визнання динамічної природи передачі цінностей між поколіннями. Зараз трансмісія концептуалізується як інтерактивний процес, у якому передбачається, що батьки та діти мають властиву здатність ініціювати дії, осмислювати свою взаємодію один з одним і вибирати. Відмінності між поколіннями можуть впливати з вибору батьків щодо того, які цінності вони будуть передавати, а також з вибору дітей прийняти або відкинути їх.

Цінності, які батьки найбільше хотіли б бачити у своїх дітей, у літературі зазвичай називають «цінностями соціалізації». Іноді батьки можуть визнати необхідність розрізняти те, що добре для них самих, і те, що може бути корисним для їхніх дітей. Виявлення того, що батьки можуть терпіти дві диференційовані системи цінностей, одну для себе, а іншу для своїх дітей, свідчить про те, що батьки змінюють свої соціальні цінності, щоб вони відповідали тому, що, на їхню думку, є корисним для їхніх дітей. Це особливо ймовірно в дитячому підлітковому віці, оскільки батьки розуміють, що їм потрібно підготувати своїх дітей до соціального життя. Дійсно, підлітковий вік є часом розвитку ідентичності, що характеризується напругою між зростаючою потребою в автономії та зростаючою відповідністю очікуванням

сім'ї та суспільства, причому останні є важливими для набуття моделей відповідної поведінки. Звичайно, крім зусиль батьків існують інші впливи соціалізації (наприклад, горизонтальна передача між членами одного покоління, як-от однолітки), а також генетичні та екологічні впливи на розвиток цінностей підлітків.

емпіричною базою цієї дипломної роботи послужили матеріали, отримані щодо життєвих цінностей молодого подружжя, які перебувають у офіційному шлюбі.

Характеристика вибірки: у дослідженні брало участь 96 респонденти: 48 пар, які перебувають у законному шлюбі. Вік респондентів віком від 21 до 30 років. Стаж у шлюбі від 1 до 3 років.

Етапи дослідження:

ивчення відмінностей ціннісних орієнтації молодого подружжя.

роведення емпіричного дослідження на двох вибірках.

загальнення та аналіз одержаних результатів за методиками «тест-опитувач задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка, «методика діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С.С. Бубнової, «методика ціннісних орієнтацій» М. Рокіча.

атематична обробка даних за допомогою t-критерію Стьюдента.

Дослідження проходило в індивідуальній формі з кожним респондентом. Методики проводились із проміжком за один день. Першого дня пропонувалося відповісти на запитання тесту «опитувальник задоволеності шлюбом» В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенка; другого дня виконати завдання методики «ціннісних орієнтацій» М. Рокіча, і навіть методику «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової.

Загалом за результатами двох методик «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча та «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової можна сказати, що у цій вибірці молоде подружжя найбільше орієнтовані на внутрішньосімейні цінності, любов. Відзначається сильне

прагнення молодого подружжя мати міцну сім'ю, міцні та гармонійні взаємини один з одним. Проте можна зазначити, що у ціннісних орієнтацій молодих чоловіків і жінок, які перебувають у офіційному шлюбі, існують як схожість, і відмінності.

Тобто, наприклад, серед чоловіків і серед жінок такі цінності як творчість і розваги займають приблизно однакові місця в ієрархії. Можливо це пов'язано з тим, що в сучасного подружжя бракує часу на творчість, а також тим, що в наш час більше доводиться думати про матеріальні цінності, ніж духовні. Цим також можна пояснити низький показник за шкалою «краса природи та мистецтва» серед чоловіків та жінок.

Що ж до явних відмінностей, то чоловіки у цій вибірці надають більше значення матеріальному добробуту сім'ї, наявності постійної роботи. Це пов'язано з тим, що чоловіки більшою мірою усвідомлюють свою відповідальність за матеріальний добробут сім'ї та поліпшення сімейного благополуччя. Наявність постійної роботи та можливості стабільного заробітку дає відчуття надійності та впевненості у собі. Жінки ж на відміну від свого подружжя більше прагнуть постійного розвитку та самовдосконалення, гармонізації та зміцнення сімейних взаємин. А також наголошують на необхідності наявності життєвої мудрості в сімейному житті. Такі результати знову ж таки пояснюються особливостями даної вибірки. Подружжя стійко спрямовані на сім'ю та внутрішньосімейні цінності. Фактично немає у цій вибірці орієнтації подружжя на кар'єру і прагнення зайняти високе становище у суспільстві. Цим також можна пояснити досить високий рівень задоволеності шлюбом у цій вибірці (75% опитаних). Це подружжя відзначає повну впевненість у стійкості своїх сімейних відносин і не дає можливості їх розпаду.

Провівши дане дослідження, метою якого було виявлення відмінностей у ціннісних орієнтаціях, у молодих чоловіків і жінок, які живуть в офіційному шлюбі з використанням низки методик, спрямованих на вирішення поставленої нами мети, ми можемо припустити, що ці відмінності існують.

Провівши математичну статистику з використанням t критерію Стюдента, ми так само переконалися, що різницю між нашими вибірками (чоловіки і жінки, які живуть в офіційному шлюбі) є достовірно значущими, проте, відмінності були виявлені не за всіма цінностями, а лише за деякими їх.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

- лексееенко Т. Ф. Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступ.доктора пед. наук: спец 13.00.05 – соціальна педагогіка, 13.00.07 – теорія і методика виховання/ Т. Ф. Алексееенко. Київ, 2017. 48 с.
- фанасьєва Ю. В. Чинники дисфункції сучасної української сім'ї як об'єкта державної демографічної політики. Актуальні проблеми державного управління. 2014. № 1 (45). С. 309 - 315.
- ородецький О. В. Сімейні цінності у системі світоглядних орієнтацій сучасної української молоді / Олександр Володимирович Городецький. Наукове пізнання : методологія та технологія. 2020. № 2 (46). С. 10-17.
- рагой П. І. Ієрархія життєвих цінностей та стратегій сучасної української молоді. Грані. 2014. № 4 (108). С. 39–41.
- агарницька І. Сім'я як матриця людської особистості: сучасні тенденції розвитку. Вісник Інституту розвитку дитини. 2011. Вип. 14. С. 39-45.
- анішевська Л. В. Формування цінностей сімейного життя старшокласників загальноосвітніх шкіл - інтернатів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2014. Вип. 18(1). С. 297-
- остюшко Г. О. Традиційні сімейні цінності молоді в контексті їх сучасної трансформації. Науковий часопис університету ім. М. Драгоманова. 2024. № 24. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка С. 71-78.
- амбетова А., Шиковець, С. Сімейні цінності як складова цілісної особистості курсанта. Молодий вчений. 2020. № 1 (77). Р. 178-182.
- одкопаєва Ю. В. Вплив сім'ї та сімейних цінностей на формування духовності особистості дитини. Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 9. С. 323-334.

азонова О. В. Сімейні цінності та рольові установки подружніх пар. Збірник наукових праць. Проблеми сучасної психології. 2017. № 39. С. 272–295.

11. Azmitia M., Cooper C. R., Brown J. R. (2009). Support and Guidance from Families, Friends, and Teachers in Latino Early Adolescents' Math Pathways. *Journal of Early Adolescence*, № 29 P. 142–169.

12. Bakiera L. (2006). Rodzina z perspektywy socjologicznej i psychologicznej: ciągłość i zmiana. Obrazy życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej [Family from sociological and psychological perspective: continuity and change. Pictures of family life from interdisciplinary perspective. *Roczniki Socjologii Rodziny [Family Sociology Annals]*, XVII (P. 101–115). Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

13. Bąbka J. Orientacja na wartości indywidualistyczne vs. kolektywistyczne jako podstawa wyjaśniania zachowań kooperacyjnych [Orientation towards individualistic values vs. Collectivist ones as the basis for the explanation of cooperative behaviours]. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja. Kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej [The present – The Human being –*

14. Barbaro de B. (Ed.) Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny [Introduction to the systemic understanding of the family]. Kraków: W

15. Bedyńska S. & Cypryńska M. (2013). *Statystyczny drogowskaz 1. Praktyczne wprowadzenie do wnioskowania statystycznego [Statistical signpost 1. Practical introduction to statistical reason]*. Warsaw: Academic Publishers Sedno.

16. Brzezińska A. I., Appelt K., Ziółkowska B. *Psychologia rozwoju człowieka [Human development psychology]*. Gdańsk: GWP. 2015.

17. Bibliography Darley J., Shultz T., 1990. Moral rules: their content

18. Barni D. Trasmettere valori. Tre generazioni familiari a confronto [Transmitting values. A comparison among three family generations]. Milano: Unicopli. 2009.

19. Barni D., Ranieri S., Scabini E., Rosnati R. Value transmission in the family: Do adolescents accept the values their parents want to transmit? *Journal of Moral Education*. 2011. № 40(1) P. 105-121.

20. Barni D., Vieno A., Rosnati R., Roccato M., Scabini E. Multiple sources of adolescents' conservative values: A multilevel study. *European Journal of Developmental Psychology*. 2014. № 11(4) P. 433-446.

21. Benish-Weisman M., Levy S., Knafo A. Parents differentiate between their personal values and their socialization values: The role of adolescents' values. *Journal of Research on Adolescence*. 2013. № 23(4). P. 614-620.

22. Bronfenbrenner U. *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1979.

23. Campos B., Scott I., Roesch C., Gonzalez P., Hooker E. D., Sheila I., Castañeda F., Giachello A. L., Perreira K. M. Measurement properties of sabogal's familism scale: findings from the Hispanic community health study/study of Latinos № 7(4) P. 257– 272.

24. Cicirelli V. G. *Sibling relationships across the life span*. New York: Plenum. 1995.

25. Ciecuch J. Wdrożenia wiedzy psychologicznej – pięć tez i przykład [Implementations of psychological knowledge – five theses and an example]. *Przegląd Psychologiczny [Psychological Review]*. 2021. № 64(1) P. 9–26.

26. Crouter A. C., Head M. R., McHale S. M., Tucker J. C. Family time
a
n

27. DiStefano C., Zhu M., Mîndrilă D. Understanding and using factor scores: Considerations for the applied researcher. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*. 2009. №14(20) P. 1-11.

28. Donato S., Iafrate R., Barni D. Parents as models for partners' relational competences: Theoretical bases and empirical findings. In P. Barberis & S. Petrakis
i
a
g
e

(Eds.), Parenting: Challenges, practices, and cultural influences Hauppauge, NY: Nova Science Publisher. 2013. P. 83-102.

29. Dyczewski L. Rodzina twórcą i przekazicielem kultury [The family
30. Erikson E. H. Dzieciństwo i społeczeństwo [Childhood and society]. Poznań: Wydawnictwo Rebis. 1997.
31. Farnicka M., Liberska H. Transmisja międzypokoleniowa – procesy zachodzące na styku pokoleń [Intergenerational transmission – processes taking place at the turn of generations]. In I. Janicka & H. Liberska (Eds.), Psychologia
32. Finke M. Pedagogika wiary [Pedagogy of faith]. Poznań: Papieski Wydział Teologiczny. 1996.
33. Giguère P. Dorosły człowiek, dojrzała wiara [An adult, mature
34. Grusec J. E. & Goodnow J. J. Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental Psychology*. 1994. № 30(1) P. 4-19.
35. G
36. Haidt J., Joseph C., Fall, 2004. Intuitive ethics: how innately prepared intuitions generate culturally variable virtues. *Daedalus*. P. 55–66.
37. H
38. Inglehart R., 1990. Culture Shift in Advanced Industrial Society. Princeton University Press, Princeton, NJ.
39. Janicka I. Przyczyny transformacji życia rodzinnego [The reasons
40. Janicka I., Janicka K. Poczucie bezpieczeństwa i zaangażowanie w

i n t e r n a t i o n a l z o n e R Z S N P E S F V a s f z

41. J
- a
- n
- p
- e 42. Jocson R. M. Filipino fathers' parenting in the context of household and neighbourhood risk: familism as a protective factor. *Cultural Diversity and Social Relationships in young women*. Polskie Forum Psychologiczne [Polish Journal of Psychology]. 2013, 14(1), 1-10.
43. Szmajda W., Kubiś A., Anusiewicz Z., Zając G., Czekała I., Interpalska M., Górska J., Szmajda W. Adaptacja metod dydaktycznych z psychologii do polskiej rzeczywistości [Adaptation of didactic methods from psychology to Polish reality]. *Prace Pedagogiczne*. 2018, 2(18), 1-10.
44. Kagitcibasi C. Model of Family Change in Cultural Context. *Online Readings in Psychology and Culture*. № 6(3). 2002.
45. Kałaczyńska K. Jakość relacji, satysfakcja seksualna i zaangażowanie partnerów w związkach jednopłciowych [Quality of relationship, sexual satisfaction and commitment of partners in same-sex relationships]. Niepublikowana praca magisterska. Wydział Nauk o Wychowaniu Instytut Psychologii Uniwersytet Łódzki [Unpublished master's thesis. Faculty of Educational Studies, Institute of Psychology, University of Łódź]. 2018.
46. Kiliszek E. Rodzina wobec zagrożeń. Rodzina wobec szans. Socjopsychopedagogika rodziny, studium rodziny pełnej [Family versus threats. Family versus opportunities. Socio-pedagogy of family, a study of the full family]. W
- a 47. Killoren S. E., Wheeler L. A., Updegraff K. A., Rodriguez de Jesús B. A., & McHale S. M. Longitudinal association among parental acceptance, f
- a 48. Knight G. P., Gonzales N. A., Saenz D. S., Bonds D. D., German M., Deardorff J., Roosa M. W., Updegraff K. A. The Mexican American Cultural

2010. № 30(3). P. 444–481.

49. Kluckhohn F., Strodtbeck F., 1961. Variations in Value Orientations. Row, Peterson, Evanston, IL. Kohn, M., 1977. Class and Conformity. University of Chicago Press, Chicago. Merton, R.K., 1957.

50. Kenny D. A., Kashy D. A., Cook. W. Using multilevel modeling to study dyads. In D. A. Kenny D. A. Kashy & W. Cook (Eds.), Dyadic data analysis New York, NY: Guilford Press. 2006. P. 78-99.

51. Kikas E., Tulviste T., Peets K. Socialization values and parenting practices as predictors of parental involvement in their children's educational process. Early Education and Development. 2014. № 25(1) P. 1-18.

52. Knafo A. & Galansky N. The influence of children on their parents' values. Social and Personality Psychology Compass. 2008. № 2(3) P. 1143- 1161.

53. Knafo A. & Schwartz S. H. Accounting for parent-child value congruence: Theoretical considerations and empirical evidence. In U. Schönplflug (Ed.), Cultural transmission. Psychological, developmental, social, and methodological aspects New York, NY: Oxford University Press. P.in a bidirectional context. In J. E. Grusec & L. Kuczynski (Eds.), Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory New York, NY: Wiley. 2009. P. 23-50.

54. Kuczynski L. & Navara G. Sources of change in theories of socialization, internalization and acculturation. In M. Killen & J. Smetana (Eds.), Handbook of moral development Mahwah, NJ: Erlbaum. 2006. P. 299-327.

55. Kuczynski L., Navara G., Boiger M. The social relational perspective on family acculturation. In S. S. Chuang & R. P. Moreno (Eds.), On the new shores: Understanding immigrant children in North America Lanham, MD: Lexington Books. 2011. P. 171-192.

56. Kuczynski L. & Parkin M. Agency and bidirectionality in socialization. Interactions, transactions, and relational dialectics. In J. E. Grusec & P. Hastings (Eds.), Handbook of socialization New York, NY: Guilford Press. 2007. P. 259-283.

57. Lasker A. A. & Lasker J. N. Do they want their children to be like them? Parental heritage and Jewish identity. *Contemporary Jewry*. 1991. № 12(1) P. 109-126.
58. Lenzi M., Vieno A., Perkins D. D., Santinello M., Elgar F. J., Morgan A. & Mazzardis S. Family affluence, school and neighbourhood contexts and adolescents' civic engagement: A cross-national study. *American Journal of Community Psychology*. 2012. № 50(1-2). P. 197-210.
59. Mamot A., Smykowski B. Znaczenie intymności i zaangażowania interpersonalnego w relacji dystansu w związkach miłosnych we wczesnej dorosłości [The importance of intimacy and interpersonal commitment in a distance relationship in love relationships in early adulthood]. In L. Bakiera & M. Obrębska (Eds.), *Człowiek i społeczeństwo. Blisko czy dystans? Psychologiczne aspekty relacji międzyludzkich* [A human and the society. Closeness or distance? Psychological aspects of interpersonal relationships] Poznań: Wydawnictwo
60. Marta E., Lanz M., Tagliabue S. The transition to adulthood and generativity: A family generative climate. In E. Scabini & G. Rossi (Eds.), *Family transitions and families in transition* Milano: Vita e Pensiero. 2012. P. 147-159.
61. Oleś P. K. Psychologia człowieka dorosłego. Ciągłość – zmiana – integracja [Psychology of an adult person. Continuity – change – integration]. Warszawa: Wydawnictwo PWN. 2012.
62. Oyserman D., Lee S.W.S., Does culture influence what and how we think? Effects of priming individualism and collectivism. *Psychological Bulletin* 2008. № 134 P. 311–342.
63. Paguio L. P. The influence of gender of child and parent on perceptions of the ideal child. *Child Study Journal*. 1983. № 13 P. 187-194.
64. Plopa M. Rozwody jako niepokojące zjawisko współczesności. Psychologiczna perspektywa badań [Divorces as a disturbing phenomenon in modern times. Psychological perspective of research]. In T. Rostowska & A. Lewandowska-Walter (Eds.), *Psychospołeczne konteksty relacji rodzinnych*

[Psycho-social contexts of family relationships] Warszawa: Wydawnictwo Difin. 2019. P. 117–148.

65. Ranier, S. & Barni D. Family and other social contexts in the intergenerational transmission of values. *Family Science*. 2012. № 3(1) P. 1-3.

66. Raudenbush S. W., Brennan R. T. & Barnett R. C. A multivariate hierarchical model for studying psychological change within married couples. *Journal of Family Psychology*. 1995. № 9(2) P. 167-174.

67. Raudenbush S. W., Bryk A. S., Cheong Y. K., Congdon R. T. *HLM 6: Hierarchical linear and nonlinear modeling*. Lincolnwood, IL: Scientific Software International. 2004.

68. Rosenthal M. K. & Roer-Strier D. “What sort of an adult would you like your child to be?”: Mothers’ developmental goals in different cultural communities in Israel. *International Journal of Behavioral Development*. 2006. № 30(6) P. 517-528.

69. Rethinking individualism and collectivism: evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin* № 128 P. 3–73.

70. Rokeach M., Schwartz S., 1973. *The Nature of Human Values*. Free Press, New York. Schooler, C., 1996. Cultural and social-structural explanations of cross-national psychological differences. *Annual Review of Sociology* 1992. № 22 P. 323–349.

71. Ryś M. Dorastać do życia w małżeństwie [Grow up to married life]. In K. Ostrowska & M. Ryś (Eds.), *Przygotowanie do życia w rodzinie* [Preparation to family life] Warszawa: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”. 1997. P. 125–

72. Rydz E. Psychologia religijności/duchowości rodziny [Psychology of religiousness/ spirituality of the family]. In I. Janicka & H. Liberska (Eds.), *Psychologia rodziny* [Family psychology] Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 2014. P. 203–220.

73. Sabogal F., Marín G., Otero-Sabogal R., Marín B. V., Perez-Stable E. J. Hispanic familism and acculturation: What changes and what doesn't? Hispanic
74. Scharlach A. E., Kellam R., Ong N., Baskin A., Goldstein C., Fox P. J. Cultural attitudes and caregiver service use: Lessons from focus groups with
75. Social Theory and Social Structure. Free Press, Glencoe, IL. Oyserman, D., Coon, H.M., Kemmelmeier, 2002.
76. Scabini E., Marta E., Lanz M. Transition to adulthood and family relations: An intergenerational perspective. London: Taylor & Francis. 2006.
77. Schönplflug U. Intergenerational transmission of values. The role of transmission belts. Journal of Cross-Cultural Psychology. 2001. № 32(2) P. 147-185.
78. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), Advances in experimental social psychology New York, NY: Academic Press. 1992. Vol. 25. P. 1-65.
79. Schwartz S. H. Basic human values: Their content and structure across countries. In A. Tamayo & J. B. Porto (Eds.), Valores e comportamento nas organizações [Values and behavior in organizations] Petrópolis: Vozes. 2005. P. 21-55.
80. Schwartz S. H., Melech G., Lehmann A., Burgess S., Harris M., Owens V. Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. Journal of Cross-Cultural Psychology, 2001. № 32(5). P. 519-542.
81. Schwartz S. H. & Rubel T. Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multi-method studies. Journal of Personality and Social Psychology, 2005. № 89(6) P.1010-1028.

82. Schwartz S. H. & Rubel T. Cross-national variation in the size of sex differences in values: Effects of gender equality. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2009. № 97(1) P. 171-185.

83. Schwartz S. H., Verkasalo M., Antonovsky A., Sagiv L. Value priorities and social desirability: Much substance, some style. *British Journal of Social Psychology*. 1997. № 36(1) P. 3-18.

84. Smetana J. G. Middle-class African American adolescents' and parents' conceptions of parental authority and parenting practices: A longitudinal investigation. *Child Development*. 2000. № 71(6) P. 1682-1686.

85. Smith T. E. Parental influence: A review of the evidence of influence and a theoretical model of parental influence process. In A. C. Kerckhoff (Ed.), *Research in sociology of education and socialization. Personal change over the life cycle* Greenwich, CT: JAI Press. 1983. P. 13-45.

86. Spates J., Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology* 1983. № 25. P. 1-66.

87. Strauss C. Models and motives. In R. G. D'Andrade & C. Strauss (Eds.), *Human motives and cultural models* New York, NY: Cambridge University Press. 1992. P. 1-20.

88. Stanley S. M., Markman H. J. Assessing commitment in personal

89. Stein G. L., Gonzalez N. M., Cupito A. M. The Protective Role of

90. Stocker C., Lanthier R., Furman W. Sibling relationships in early

91. Straś-Romanowska M. Sytuacja psychologiczna osoby starszej we współczesnej rodzinie [Psychological situation of an elderly person in the modern

92. Straś-Romanowska M. Podmiot osobowy w świecie współczesnym [Personal subject in the modern world]. *Psychologia Rozwojowa* [Developmental

2016. № 21(2) P. 15–25.

93. S
- t 94. Szlendak T. Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie
e
- r 95. Szymańska P. Uwarunkowania relacji z rodzeństwem we wczesnej
dorosłości [Conditions of sibling relationships in early adulthood]. Łódź:
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 2019.
- e 96. Szymczak W. Podstawy statystyki dla psychologów [Basics of
s
- g 97. The sociology of values. Sullivan, J., Transue, J. Annual Review of
Sociology 1999. №9. P. 27–49.
- R 98. The psychological underpinnings of democracy: a selective review
of research on political tolerance, interpersonal trust, and social capital. Annual
Review of Psychology 2008. № 50. P. 625–650.
- J 99. Thomas W., Znaniecki K. The Polish Peasant in Europe and
America. Chicago University Press, Chicago, 1921.
100. Tam K. & Lee S. What values do parents want to socialize in their
children? The role of perceived normative values. Journal of Cross-Cultural
Psychology. 2010. № 41(2) P. 175-181.
101. Tam K., Lee S., Kim Y., Li Y., Chao M. M. Intersubjective model of
value transmission: Parents using perceived norms as reference when socializing
children. Personality and Social Psychology Bulletin. 2012. № 38(8) P. 1041-1052.
102. Trommsdorff G. Intergenerational relations and cultural transmission.
In U. Schönplflug (Ed.), Cultural transmission. Psychological, developmental,
social, and methodological aspects New York, NY: Cambridge University Press.
2009. P. 126-160.
103. Tulviste T. Socialization values of mothers and fathers: Does the
child's age matter? Trames. 2013. № 67/62(2) P. 129-140.

o

l

b

h

:

104. Tulviste T. & Ahtonen M. Child-rearing values of Estonian and Finnish mothers and fathers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2007. № 38(2) P.137-155.
105. Tulviste T., Mizera L., De Geer B. Socialization values in stable and changing societies: A comparative study of Estonian, Swedish, and Russian Estonian mothers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2012. № 43(3). P. 480-497.
106. Walęcka-Matyja K. Psychometric properties of the polish adaptation of the Adult Sibling Relationship Questionnaire (ASRQ). *Archives of Psychiatry and*
107. Walęcka-Matyja K. Relacje interpersonalne dorosłych rodzeństw [Interpersonal relationships of adult siblings]. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 2018.
108. Walęcka-Matyja K. Familizm – pojęcie, pomiar i znaczenie dla zdrowia psychicznego [Familism – a concept, a measure and meaning for mental
109. Walęcka-Matyja K., Janicka I. Rodzina jako wartość [Family as a value]. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 2021.
110. Walulik A. Religia w kształtowaniu dorosłości. Perspektywa katolicka [Religion in forming adulthood. The Catholic perspective]. *Paedagogia*
111. Whitbeck L. B. & Gecas V. Value attributions and value transmission between parents and children. *Journal of Marriage and Family*. 1988. № 50(3) P. 829-840.
112. Knafo A. & Spinath F. M. Genetic and environmental influences on girls' and boys' gender-typed and gender-neutral values. *Developmental Psychology*. 2011. № 47(3) P. 726-731.
113. White N., Hughes C. Rodzeństwo [Siblings]. Warszawa: PWN.
114. Wojciszke B. Psychologia społeczna [Social Psychology].

115. Wojciszke B., Szlendak M. A. Skale do pomiaru orientacji sprawczej i wspólnotowej [Scales for measuring causative and community orientation]. *Psychologia Społeczna* [Social Psychology]. 2010. № 1(13) P. 57–70.
116. Zeiders K. H., Updegraff K., Umaña-Taylor A. J., Wheeler L. A., Perez-Brena N. J., Rodriguez S.A. Mexican-origin youths' trajectories of depressive symptoms: The role of familism values. *Journal Adolescent Health*, 2013. № 53(5) P. 648–654.
117. Ziółkowski M. Przemiany interesów i wartości społeczeństwa polskiego: teorie, tendencje, interpretacje [Transformations of the businesses and values of the Polish society: theories, tendencies, interpretations]. Poznań: Wydawnictwo Fundacji „Humaniora”. 2000.
118. Ziółkowski M., Koralewicz J. Mentalność Polaków: sposoby myślenia o polityce, gospodarce i życiu społecznym w końcu lat osiemdziesiątych [Mentality of Poles: ways of thinking about politics, economy and social life at the end of the 80s]. Poznań: Wydawnictwo „Nakom”. 1990.